

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI

AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT ÜNİVERSİTESİ

ULUSLARARASI YÜKSEK LİSANS VE DOKTORA MERKEZİ

**“KARABAĞ BÖLGESİNDE YENİ GİRİŞİM İMKANLARININ FİNANSAL
AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ”**

Konusunda

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zeynalov Khayal Ceyhun

BAKÜ - 2022

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI
AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT ÜNİVERSİTESİ
ULUSLARARASI YÜKSEK LİSANS VE DOKTORA MERKEZİ

**Uluslararası Yüksek Lisans ve
Doktora Merkezi'nin direktörü
Doç. Dr. Ahmadov Fariz Saleh**

imza
“ ___ ” _____ 20__ il

**“KARABAĞ BÖLGESİNDE YENİ GİRİŞİM İMKANLARININ FİNANSAL
AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ”**

Konusunda

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ana bilim dalının şifresi ve adı: 060409-İşletme

Bilim dalı: İşletme Organizasyonu ve Yönetimi

Grup: 136

**Tez yazarı
Zeynalov Khayal Ceyhun**

imza

**Ana bilim dalı başkanı:
Doç. Dr. Şamkhalova Samire
Oktay**

imza

**Tez danışmanı:
Doç. Dr. Nurhodja Akbulaev
Nazirhoca**

imza

**Bölüm başkanı:
Prof. Dr. Kelbiyev Yaşar Atakişi**

imza

BAKÜ - 2022

Elm andı

Mən Zeynalov Xəyal Ceyhun oğlu and içirəm ki, “Karabağ bölgəsində yeni girişim imkanlarının finansal acıdan dəğerlendirilməsi” mövzusunda magistr dissertasiyasını elmi əxlaq normalarında və istinad qaydalarına tam riayət etməklə və istifadə etdiyim bütün mənbələri ədəbiyyat siyahısında əks etdirməklə yazmışam.

QARABAĞ BÖLGƏSİNDƏ YENİ MÜƏSSİSƏ İMKANLARININ MALİYYƏ QİYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

XÜLASƏ

Tədqiqatın aktuallığı: Siyasi və iqtisadi dövrü öyrənmək həmişə vacibdir. Bu, gələcək inkişafımızın əsas perspektivlərini müəyyən etmək üçün lazımdır. Heydər Əliyevin “İqtisadiyyatı güclü olan dövlət çox şeyə qadirdir” fikri bir daha təsdiq edir ki, ümummilli lider dövlət quruculuğunun tərkib hissəsi kimi milli iqtisadiyyatımızın inkişafına daim böyük önəm verib. Yuxarıdakılar bu dissertasiya tədqiqatının aktuallığını göstərir.

Tədqiqatın məqsədi: Tədqiqatın əsas məqsədi azad edilmiş ərazilərdə iş imkanlarını qiymətləndirməkdir.

İstifadə olunan tədqiqat metodları: İşğaldan azad edilmiş torpaqlarda sahibkarlıq imkanlarının qiymətləndirilməsi aktual məsələlərdən biridir. Bu tədqiqat işinin tədqiqat prosesində keyfiyyətli tədqiqat metodu, yazılı sənədlərin tədqiqi və ədəbiyyata baxış aparılmışdır.

Tədqiqat məhdudiyyətləri: Tədqiqatı çətinləşdirən bu mövzuda nəzəri və metodoloji çatışmazlıqların olmasıdır.

Tədqiqatın elmi yeniliyi və praktik nəticələr: Dissertasiya işinin elmi yeniliyi işğaldan azad edilmiş torpaqlarda sahibkarlıq imkanlarından istifadənin vahid sisteminin yaradılması üçün vasitələrin işlənilməsi və hazırlanmasıdır.

Nəticələrin istifadə edilə biləcəyi sahələr: Tezisdə əldə edilən nəticələr biznes sektorunda istifadə oluna bilər.

Açar sözlər: siyasi, iqtisadi, azad edilmiş torpaq, sahibkarlıq, dövlət

KARABAĞ BÖLGESİNDE YENİ GİRİŞİM İMKANLARININ FİNANSAL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖZET

Araştırmanın uygunluğu: Siyasi ve ekonomik dönemin incelenmesi her zaman önemlidir. Bu, gelecekteki gelişimimiz için ana beklentileri belirlemek açısından gereklidir. Haydar Aliyev'in "güçlü bir ekonomiye sahip bir devlet birçok şeye muktedirdir" görüşü, milli liderin devlet inşasının bölünmez bir parçası olarak milli ekonomimizin gelişimine her zaman büyük önem verdiğini bir kez daha teyit etmektedir. Yukarıdakiler, bu tez araştırmasının yönünü gerçekleştirmektedir.

Çalışmanın amacı: Çalışmanın temel amacı, kurtarılmış bölgelerdeki iş fırsatlarını değerlendirmektir.

Kullanılan araştırma yöntemleri: Kurtarılan topraklarda girişimcilik fırsatlarının değerlendirilmesi güncel konulardan biridir. Bu araştırma çalışmasının araştırma sürecinde nitel araştırma yöntemi, yazılı dokümanların incelenmesi, literatür taraması yapılmıştır.

Araştırmanın veri tabanı: Araştırmanın teorik temelini girişimcilik alanında azerbaycanlı ve yabancı bilim adamlarının çalışmaları oluşturmaktadır. Girişimcilik üzerine bilimsel-pratik konferans ve seminerlerin materyalleri de kullanılmıştır.

Çalışmanın sınırlamaları: Araştırma yapmayı zorlaştıran teorik ve metodolojik eksiklikler, yeterli bir veri tabanının olmamasıdır.

Bilimsel yenilik ve araştırmanın pratik sonuçları: Tez araştırmasının bilimsel yeniliği, kurtarılmış topraklardaki girişimcilik fırsatlarını değerlendirmek için birleşik bir sistemin oluşturulması için araçların geliştirilmesidir.

Sonuçların kullanılabileceği alanlar: Tezde elde edilen sonuçlar iş sektöründe kullanılabilir.

Anahtar kelimeler: siyasi, ekonomik, kurtarılan toprak, girişimcilik, devlet

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçin Hasıla
KOBİ	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
KOBİA	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme Ajansı

İÇİNDEKİLER

	GİRİŞ	8
I bölüm.	GİRİŞİMCİLİĞİN ROLÜ VE ÖNEMİ	10
1.1.	Girişimcilik kavramı.....	10
1.2.	Girişimcilik kavramının doğası ve özellikleri.....	13
1.3.	Girişimcilikte çeşitlilik.....	16
1.4.	Dünya girişimcilik faaliyeti deneyimi.....	18
1.5.	Azerbaycanda KOBİ'lerin faaliyetinin değerlendirilmesi.....	24
II bölüm.	KARABAĞ'DA YENİ GİRİŞİM İMKANLARI VE FİNANSMANI	29
2.1.	Karabağda yeni girişim imkanlarının tahlili.....	29
2.2.	Karabağda yapılan yeni girişimlerin tahlili.....	39
2.3.	Karabağda yeni girişim finansmanının değerlendirilmesi.....	43
III bölüm.	KARABAĞ'DAKİ GİRİŞİMLERE VERİLEN DESTEKLERE YÖNELİK ARAŞTIRMA	47
3.1.	Karabağda yapılan girişim desteklerinin araştırılmasının önemi ve amacı.....	47
3.1.1.	Araştırmanın önemi.....	47
3.1.2.	Araştırmanın amacı.....	47
3.2.	Karabağ'da girişim türlerinin incelenmesi	48
3.3.	Karabağ'da yapılan girişimlerin araştırılmasının kapsamı ve yöntemi.....	49
3.4.	Finansal kurumlar tarafından yapılan desteklerin değerlendirilmesi.....	49
3.4.1.	Bankalar tarafından yapılan desteklerin değerlendirilmesi.....	49
3.4.2.	Karabağda girişimciliğe yönelik devlet tarafından yapılan desteklerin değerlendirilmesi.....	54
3.4.3.	Banka dışı kurumlar tarafından yapılan desteklerin değerlendirilmesi.....	56
3.5.	Sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan desteklerin değerlendirilmesi.....	56
3.6.	Karabağ'da finansal destek araştırmasında elde edilen bulguların yorumu.....	57
	SONUÇ	59
	KAYNAKÇA	62
	Tabloların listesi.....	67
	Resimlerin listesi.....	67
	Grafiklerin listesi.....	67

GİRİŞ

Araştırma konusunun uygunluğu: 27 Eylül 2020'de, Ermeni silahlı kuvvetlerinin cephe hattı boyunca geniş çaplı provokasyonuna yanıt olarak, Azerbaycan ordusu daha sonra “Demir Yumruk” olarak adlandırılan bir karşı saldırı başlattı. 44 günlük Vatanseverlik Savaşı, otuz yıla yakın işgalin sona ermesi ve toprak bütünlüğümüzün restorasyonu ile sona erdi. Başkomutan İlham Aliyev'in önderliğinde elde edilen Büyük Zafer, tarihimize altın harflerle yazılmıştır. Bugün Azerbaycan halkı, tarihinin en görkemli dönemlerinden birini yaşıyor. Cumhurbaşkanı, Başkomutan İlham Aliyev'in önderliğinde Azerbaycan ordusu, yüksek muharebe kabiliyetini ve gücünü tüm dünyaya göstermiştir. Asker ve subaylarımızın kanları ve canları pahasına Ermenistan ve yandaşlarının işgal ettiği topraklarımız özgürleştirildi.

Hem devletin ulusal ekonominin gelişmesine yönelik bağımsız politikası hem de ulusal ekonominin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi devlet bağımsızlığını daha da güçlendirmektedir. Azerbaycan devlet bağımsızlığını koruyamazsa, stratejik ve ulusötesi projelerimizi uygulayamazdık. Devlet bağımsızlığının güçlendirilmesi, ekonomimizin küresel ölçekte gelişmesi için koşullar yarattı.

Siyasi ve ekonomik dönemin incelenmesi her zaman önemlidir. Bu, gelecekteki gelişimimiz için ana beklentileri belirlemek açısından gereklidir. Haydar Aliyev'in “güçlü bir ekonomiye sahip bir devlet birçok şeye muktedirdir” görüşü, milli liderin devlet inşasının bölünmez bir parçası olarak milli ekonomimizin gelişimine her zaman büyük önem verdiğini bir kez daha teyit etmektedir. Yukarıdakiler, bu tez araştırmasının yönünü gerçekleştirmektedir

Problem ifadesi ve çalışma düzeyi: Birçok yabancı ve azerbaycanlı araştırmacının çalışması, girişimcilik alanını inceleme sorununa ayrılmıştır. Bu araştırmacılara, Aliyev R.E., Gasimov F.H., Ismayilov I.H., Alirzayev A.G. ve diğerleri.

Çalışmanın amacı ve hedefleri: Çalışmanın temel amacı, kurtarılmış bölgelerdeki iş fırsatlarını değerlendirmektir. Araştırmanın tanımlanan amacına uygun olarak, tez aşağıdaki ana görevleri çözmeyi amaçlamaktadır:

- Karabağ bölgesindeki yatırımları araştırmak
- Karabağ bölgesinin sanayi potansiyelini belirlemek
- Azerbaycan'ın kurtarılmış topraklarında girişimciliğin gelişimini değerlendirmek

Araştırmanın nesnesi ve öznesi: Araştırmanın öznesi, Azerbaycan'ın kurtarılmış bölgelerinde girişimcilik faaliyetlerinin oluşumu ve geliştirilmesidir. Çalışmanın nesnesi Karabağ'a verilen desteğin Karabağ'daki girişimciliğe etkisidir.

Araştırma yöntemleri: Kurtarılan topraklarda girişimcilik fırsatlarının değerlendirilmesi güncel konulardan biridir. Bu araştırma çalışmasının araştırma sürecinde nitel araştırma yöntemi, yazılı dokümanların incelenmesi, literatür taraması yapılmıştır.

Araştırmanın veri tabanı: Araştırmanın teorik temelini girişimcilik alanında yerli ve yabancı bilim adamlarının çalışmaları oluşturmaktadır. Girişimcilik üzerine bilimsel-pratik konferans ve seminerlerin materyalleri de kullanılmıştır.

Çalışmanın sınırlamaları: Araştırma yapmayı zorlaştıran teorik ve metodolojik eksiklikler, yeterli bir veri tabanının olmamasıdır.

Bilimsel yenilik ve araştırmanın pratik önemi: Tez araştırmasının bilimsel yeniliği, kurtarılmış topraklardaki girişimcilik fırsatlarını değerlendirmek için birleşik bir sistemin oluşturulması için araçların geliştirilmesidir.

I BÖLÜM. GİRİŞİMCİLİĞİN ROLÜ VE ÖNEMİ

Bu bölümde girişimcilik kavramı, girişimcilik kavramının doğası, girişimcilikte çeşitlilik, dünyadaki girişimcilik faaliyeti deneyimleri, Azerbaycanda KOBİ'lerin faaliyetinin değerlendirilmesi incelenmiştir.

1.1. Girişimcilik kavramı

En gizemli ekonomik figür hala girişimci figürüdür. Toprak sahibinin, kapitalistin, yatırımcının, yöneticinin, çalışanın sosyo-ekonomik rollerinin tanımları çok fazla tartışmaya ve şüpheye neden olmazsa, bir girişimcinin rolünün özelliklerinin belirlenmesi uzun süredir bilimsel tartışma konusu olmuştur. Girişimcilik vizyon, değişim ve yaratıcılık unsurlarını içeren dinamik bir süreçtir (Yalçıntaş M. 2010: s.1).

“Girişimcilik” kavramı ilk olarak 18. yüzyılda İngiliz bankacı ve ekonomist Richard Cantillon (1680-1734) tarafından kullanılmıştır. Cantillon'a göre girişimcilik, sürekli risk koşulları altında ürün arz ve talebinin eşleştiği süreçteki ekonomik bir faaliyettir. Girişimci Cantillon altında, piyasada üretim araçları edinerek onları sermayeye dönüştüren bir kişi anladı. Sermayenin işleyişinin sonucu, piyasada girişimcinin üretim maliyetlerinden daha yüksek bir piyasa fiyatından satılan ürünlerdir. Üretilen ürünün piyasa fiyatı önceden bilinmediği için işletme her zaman ticari bir risk taşır.

Girişimcilik, insan faaliyeti türlerinden biridir ve bu tür faaliyetlerin ana hedefine yani kara ulaşmayı amaçlayan çeşitli eylemleri, işlemleri temsil eder. Girişimciliğin gelişimi, belirli sosyal katmanlar için bu tür faaliyetlerin güvence altına alınmasıyla ilişkilidir. Bu anlamda, girişimciliğin tarihi, hem sosyal tabanının oluşumu ve gelişimi açısından hem de girişimci tabakalarla ilgili devlet politikası, hak ve yükümlülüklerinin yasal olarak kaydedilmesi açısından düşünülebilir.

Fransız ekonomist Jean-Baptiste Say (1767-1832), girişimciliği, risk koşullarında iki üretim faktörünün - emek ve sermayenin - yaratıcı bir kombinasyonunu ve koordinasyonunu görerek daha derin bir analize tabi tutmuştur.

O, bir girişimcinin ve bir yöneticinin işlevleri arasında ayırım yapmıştır. Say, bir girişimcinin işini yaratıcı, bir yöneticinin işini monoton ve rutin olarak görmüştür.

Girişimcilik faktörünün esas konusu, aşağıdakilerle etkileşime giren bir girişimcidir:

- ana karşı taraf olarak tüketici ile;
- çeşitli durumlarda yardımcı veya düşman olarak hareket edebilen devletle;
- çalışanlarla;
- iş ortakları ile.

Girişimciliğin amacı, talebi olan ve girişimciye kar getiren böyle bir ürünün üretilmesi ve piyasaya arz edilmesidir.

Ana iş fonksiyonları:

- üretim ve yönetim organizasyonu;
- sonuçlar için risk ve mali sorumluluk üstlenmek;
- ekonomik yönetim kararları almak ve ekonomik güç.

Girişimcilik, kendi fonlarını toplamayı ve belirli sorumluluk ve ekonomik risk almayı gerektiren herhangi ekonomik faaliyet türüdür. Bu faaliyetin başarısı belirli bir yasal ve organizasyonel yapıya dayanmaktadır. Tipolojik bir girişimcilik türünün oluşumunda baskın olan, ekonomik varlıkların mülkiyetini oluşturma yöntemi, kullandıkları mülkiyet haklarının içeriği ve mülkiyet konusunun durumu gibi ekonomik ve yasal nitelikteki özelliklerdir (Blinov A. 2010: s.24).

Girişimciden, nihai üründe belirli bir tüketici çevresinin ihtiyaçlarını karşılaması, onlara mal satması ve bunun için nakit gelir alması istenir.

Sahiplerin sayısına göre, girişimcilik faaliyeti bireysel ve toplu olabilir. Şahıs mülkiyetinde, mülk bir kişiye aittir. Kolektif girişimcilik, birden fazla tüzel kişinin, her birinin hissesi tanımlanarak veya hisseleri belirlenmeden aynı anda sahip olunan mülkiyete karşılık gelir. Mülkün toplu mülkiyette bulundurulması, kullanılması ve elden çıkarılması, tüm sahiplerin anlaşması ile gerçekleştirilir. Bir işletmenin başarısı birçok faktöre bağlıdır. Başarısızlıkların nedenleri şunlar olabilir: zaman eksikliği, kaynak eksikliği, deneyim ve kalifiye personel eksikliği vb.

Girişimciliğin gelişimi, belirli bir ekonomik, sosyo-kültürel, teknolojik, organizasyonel, teknik ve fiziksel veya coğrafi çevreyi içeren çevre ile yakından ilgilidir.

Ekonomik durum, çözücü talebinin mevcudiyetini, belirli mal türlerini satın alma olasılığını belirler. Aynı zamanda işgücü piyasasını, boş işlerin mevcudiyetini, işgücü fazlalığına veya kıtlığına da içerir. Bu aynı zamanda fonların kullanılabilirliğini ve erişilebilirliğini de içerir. Ekonomik durum siyasi durumdan etkilenir. Bir dereceye kadar, ekonominin yönetilme şekli, iktidardaki hükümetin siyasi amaç ve hedeflerinin sonucudur.

Girişimcilik, uygun yasal ortamda faaliyet gösterir ve gelişir. Vergilendirmeye ilişkin düzenlemeler ve kanunlar sisteminin iş geliştirme üzerinde önemli bir etkisi vardır. Teknolojik ortam, üretimin otomasyonu, teknolojik süreçlerin iyileştirilmesi, kimyasallaştırma yoluyla girişimciliği etkileyen bilimsel ve teknolojik gelişme düzeyini yansıtır.

Organizasyonel ve teknik ortam, bir iş altyapısının varlığı ile karakterize edilir. Fiziksel veya coğrafi çevre, işletmelerin konumunu etkileyen bir dizi doğal koşulu içerir.

Girişimcilik, karı maksimize etmek için risk alarak mal ve hizmet üretiminde proaktif, yenilikçi bir faaliyettir. İş hayatında kişisel ve kamusal çıkarlar yakından iç içedir. Bunlar çakışabilir veya çakışmayabilir ve tüm işletmenin başarısı buna bağlıdır. Kişisel ve kamusal çıkarlar örtüşmezse, girişimcinin ürettiği veya sattığı ürünler toplum tarafından talep görmeyebilir ve dolayısıyla girişimci kar elde edemez. Kişisel ve kamusal çıkarların çakışması, girişimciyi ürünlerine veya hizmetlerine olan talebin artması ve buna bağlı olarak kâr artışı ile tehdit eder.

Ampirik girişimcilik kavramı, mal ve hizmet üretiminin, yani herhangi bir işletmenin uygulanmasıdır.

Girişimciliğin gelişimi için önemli bir koşul motivasyondur. Yani, hem ekonomik fayda elde etmek için hem de sosyo-psikolojik güç, başarı, yaratıcılık, rekabet ihtiyacını karşılamak için belirli hedeflere ulaşmak için bir kişiyi paralarını riske atmaya teşvik eden içsel özlemler. Modern koşullarda girişimcilik, acil

durumlarda gelir elde etmek için kendi kendine yeterli ve varlığa dayalı herhangi bir girişimcilik faaliyeti olarak görülmelidir (Vlasov V. 2010).

1.2. Girişimcilik kavramının doğası ve özellikleri

Girişimcilik, insan faaliyetinin biçimlerinden biridir. İnsan faaliyeti, faaliyetinin bir tezahürüdür, belirli bir davranıştır. Daha geniş anlamda, insan enerjisinin israfıdır. Girişimcilik, ekonomik faaliyet kavramının bölünmez bir parçasıdır. Ekonomik faaliyet dışında girişimcilik faaliyeti yoktur. Başka bir deyişle, herhangi bir girişimcilik faaliyeti ekonomik bir faaliyettir. Ekonomik faaliyet - üretim, dağıtım, değişim ve tüketim dahil olmak üzere maddi ve manevi mallar yaratma sürecidir. Toplumun varlığı ve gelişmesi için temel maddi üretimdir. Üretim sayesinde tüketici değeri ve yeni değer yaratılır. Bir piyasa ekonomisinde, özellikle, mübadele aşamasının rolü önemli ölçüde artmıştır. Değişimin amacı, hem üreticilerin hem de tüketicilerin faaliyetlerini koordine etmektir (Yaroçkin V.İ., Buzanova Y.V. 2008: s.14).

“Girişimcilik” kelimesinin arkasında iş, girişim, üretkenlik (ürün) veya hizmet (gerçek ürün) vardır. Girişimcilik gelişimi, ekonomik başarıda, endüstriyel büyümede önemli bir rol oynamaktadır. Ekonomik yenilik, üretken doğanın temelidir. Ekonomik kuruluşlar inisiyatiflerini ve yaratıcılıklarını gösterme fırsatı ne kadar fazla olursa, potansiyel ve fiili kalkınma sonuçları arasındaki fark o kadar küçük olur. Girişimcilik, umut vadeden yeni endüstrilerin büyümesini teşvik eder ve modası geçmiş endüstrilerin "yıkınmasına" katkıda bulunur (Glazova B. 2008).

Bu sebeple girişimcilik, bir işletme ve benzersiz bir yaratıcı ekonomi türü olarak ekonomik başarının anahtarıdır. Girişimciliğin en önemli özelliği ekonomik özerklik ve bağımsızlıktır. Her girişimci, şirketin ekonomik faydalarına ve piyasa koşullarına göre kendi kararlarını verir. Ne olursa olsun, işveren eylemlerinin sonuçları için kişisel sorumluluk üstlenir. Sorumluluk, ilgiyle birleştiğinde patronun daha çok çalışmasını sağlar. Yaratıcılık ve yaratıcılık olmadan girişimcilik düşünülemez. Sadece kaliteli ve düzenli olarak güncellenen ürünler sunanlar verimli çalışabilir. Ticari faaliyet kalemleri mallar, işler veya hizmetlerdir. Girişimcilik,

ekonomik faaliyetin yönlerinden biridir ve özelliklerinden biri de kardır. Ama her şeyden önce, on binlerce ekonomik varlık, kar amacı gütmeyen, toplumsal sorunları çözmek için yaratılıyor ve faaliyet gösteriyor. Girişimcilik, gerçekten modern sosyal ve ekonomik hayatın yanı sıra yeterlilik gerektiren bağımsız, çok yönlü ve karmaşık bir olgudur. Toplumun modern yaşamında çeşitli işlevleri yerine getirir. Bu nedenle girişimciliğin analizi ve incelenmesi farklı açılardan önem arz etmektedir (Aşirov S.V. 2018: s.6).

Girişimcilik, mülkiyetin kullanımından, mal satışından, iş performansından veya öngörülen şekilde kayıtlı kişiler tarafından hizmet sunumundan sistematik kar elde etmeyi amaçlayan, riski kendisine ait olmak üzere yürütülen bağımsız bir faaliyettir. Bu tanım, girişimciliğin doğasını ve içeriğini etraflıca ortaya koymaktadır.

1) Girişimcilik faaliyetinin anlamı, mal ve hizmetlerde nüfusun ihtiyaçlarını karşılamaktır.

2) İhtiyaçların karşılanması mülkün kullanılmasıyla sağlanır.

3) Girişimciliğin itici güdüsü, amacı kar etmektir.

4) Girişimci faaliyette bulunmak, bir vatandaşın devredilemez bir hakkıdır.

5) Girişimcilik bir kerelik bir eylem değil, sürekli bir uğraş, sistematik bir faaliyettir.

6) Girişimcilik doğası gereği risklidir. Buradaki risk, girişimcinin kontrolü dışındaki nedenlerle kayıplara uğrama olasılığından kaynaklanmaktadır.

7) Riskin sonuçlarından girişimci sorumludur.

8) Devlet ticari faaliyetlere karışmaz.

Girişimciliğin bazı işlevleri vardır. Bu işlevler aşağıda sıralanmıştır (Niftullayev V.M. 2002: s.20).

Genel ekonomik işlev. Girişimcilik faaliyeti, malların üretimine (iş performansı, hizmet sunumu) ve bunların belirli tüketicilere ulaştırılmasına yöneliktir. Girişimcilik faaliyeti, piyasa ekonomisinin tüm ekonomik yasaları sisteminin etkisi altında gerçekleştirilir. Girişimciliğin gelişimi, ekonomik büyüme, gayri safi yurtiçi hasıla hacminde ve milli gelirden bir artış için belirleyici koşullardan

biridir ve bu, ekonomik ilişkiler sistemindeki genel ekonomik işlevin bir tezahürü olarak hareket eder (Vlasov V.2010).

Kaynak işlevi. Girişimciliğin gelişimi, hem tekrarlanabilir hem de sınırlı maddi ve maddi olmayan kaynakların etkin kullanımını içerir. Bunlar emek kaynakları, toprak ve doğal kaynaklar, tüm üretim araçları ve bilimsel başarılar ile girişimci yetenektir.

Yenilikçi işlev. Belirlenen hedeflere ulaşmak için girişimci faaliyet sürecinde yeni fikirlerin, yeni araçların ve faktörlerin kullanılmasıyla ilişkilidir.

Sosyal işlev. Bu işlev, insanların bağımsız ekonomik ve ekonomik faaliyetlerine yönelen girişimci bir insan tabakasının oluşumunda işe alınan işçi sayısındaki artışı ortaya koymaktadır.

Örgütsel işlev. Girişimciler tarafından kendi işlerini organize etme konusunda bağımsız bir kararın kabul edilmesinde, çeşitlendirilmesinde, şirket içi girişimciliğin tanıtılmasında, girişimci yönetimin oluşturulmasında, karmaşık girişimci yapıların yaratılmasında, değişen işlerde kendini gösterir.

Girişimci faaliyetin işlevlerine dayanarak, özünü aşağıdaki karakteristik özelliklerle tanımlayabilirsiniz (Niftullayev V.M. 2002: s.21):

Bağımsızlık. Girişimci, faaliyetlerinin organizasyonu, yönetimi ve finansmanı hakkında karar vermede bağımsız olmalıdır.

Yenilikçilik. Girişimci bir faaliyete başlamanın ana nedeni, mal ve hizmetler, üretim teknolojisi ve satışları, şirketin ve sermayesinin yönetimi, finansal kaynakların hareketi için yeni planlar alanında yenilik (inovasyon) sağlayan girişimci bir fikirdir. İnovasyonun ekonomik özü, girişimcinin yeni bir üretim faktörleri kombinasyonu (emek, toprak, sermaye) geliştirmesi ve uygulaması gerçeğinde yatmaktadır.

Karlılık. Girişimci faaliyetin uzun vadeli ekonomik amacı, karı maksimize etmektir. Başarılı girişimcilik faaliyeti, gelir artışını ve buna bağlı olarak karlarda bir artış sağlamalıdır, yani. girişimcilik geliri değil, aynı zamanda girişimcinin kişisel yararı, kamu yararı ile birleştirilir.

Risk. Girişimci bir fikrin uygulanması, genellikle çok önemli olan fonların (kişisel veya ödünç alınan) yatırımıyla ilişkilidir. Aynı zamanda, girişimci belirsizlik koşullarında hareket eder, çünkü piyasanın tepkisini kesin olarak tahmin etmek ve girişimci bir fikrin uygulanmasında ortaya çıkabilecek tüm engelleri öngörmek imkansızdır. Bu nedenle, fonların yatırımı kesinlikle riskle ilişkilidir: yatırılan fonlar beklenen karı vermeyebilir veya hiç geri ödemeyebilir. Bir girişimci her zaman bilinçli bir risk alır: Beklenen kar ne kadar büyükse, risk de o kadar büyük olur.

1.3. Girişimcilikte çeşitlilik

Piyasa ekonomisindeki girişimci faaliyet türleri ve sosyo-ekonomik girişimci türü son derece çeşitlidir, ancak hepsinin tek bir genel özelliği vardır. Bunlar ticari başarı arzusu ve artan gelirdir. Girişimcilik faaliyetlerinin çeşitliliği ve yasal biçimleri, girişimcilerin faaliyet gösterdiği mülkiyet biçimlerindeki farklılıkla ilişkilidir.

Girişimcilik faaliyetinde üç bileşen vardır: üretim, ticari (ticaret) ve finansal. Bu bileşenlerden biri ana, sistem oluşturan ve uzmanlaşandır. Sermaye yatırımının amacı ve belirli bir sonucun kaynağı olan girişimciliğin uzmanlaşmış bileşenidir. Girişimcilik fikrinin ait olduğu faaliyet alanı (örneğin kitap yayınlamak, ders vermek, araba tamir etmek, kitapçı açmak, banka kurmak, üretimi yeniden yapılandırmak, şirketleri birleştirmek ve bölmek), bunun uygulanması ile oluşur. Kural olarak, uzmanlık bileşeni, girişimcinin mesleki niteliklerine, bilgisine, deneyimine ve becerilerine karşılık gelir. Diğer iki bileşen destekleyici hale gelir, işlevleri girişimcilik faaliyetinin ana bileşeninin gelişimi için gereklidir (<http://www.yurplus.ru/vidi.htm/>, 2021).

Ana girişimcilik faaliyeti türleri, adı geçen bileşenlerden hangisinin sistematik olarak önemli olduğuna göre farklılık gösterir.

Üretim girişimciliği. Bu tür bir iş, büyük malzeme maliyetleriyle ilişkili olduğundan, en karlı olanıdır ve buna bağlı olarak daha yüksek bir risk derecesine sahiptir. Ana girdi kaynakları sadece üretim tesisleri, hammaddeler ve malzemeler değil, aynı zamanda patentler, lisanslar, telif hakları, ticari markalar vb. Sektöre

bağlı olarak endüstriyel, inşaat, tarım ve diğer endüstriyel girişimcilik türleri ayırt edilir. Kar maksadıyla bilim, kültür ve sanat eserlerinin yaratılmasını da kapsar (<https://moodle.kstu.ru/mod/book/tool/print/index.php?id=12659,%202021>).

Ticari girişimcilik. Diğer malların üretimi için mal satışı, nihai tüketiciye mal satışı, mal alım/satım işlemleri, mal satışında aracılık ticari girişimciliğin başlıca faaliyet alanlarıdır. Üretimde yaratılan ürünleri satan ticari girişimcilik, yeniden üretim sürecinin izolasyonunu sağlar, mallar arasındaki rekabeti korur ve üreticileri nihai tüketicilerle ilişki kurmaktan kurtarır (üreticinin işlem maliyetlerini düşürür). Ticari girişimcilik, hareketliliği, çok daha düşük sermaye yoğunluğu ve kural olarak daha düşük kar seviyesi ile endüstriyel girişimcilikten farklıdır. İmalat, yardımcı bir bileşendir.

Finansal ve kredi girişimciliği. Fonların yeniden dağıtılmasını ve birikmesini sağlayarak onları en karlı girişimcilik projelerine yönlendirir. Para (ulusal ve yabancı para), menkul kıymetler (kambiyo senetleri, tahviller, hisse senetleri vb.) alım / satım nesnelere haline gelir. Ülke ekonomisinde, finans ve kredi işletme kurumlarının faaliyetleri büyük bir rol oynamaktadır. Modern ekonomi, gelişmiş bir para sistemi olmadan gelişemez. Finansal ve kredi girişimciliği, gerekli finansal kaynakları sağlayarak ekonomik kalkınma mekanizmasını başlatır, üretim faktörlerinin yeni kombinasyonlarını uygulamaya niyetli olanlar ile sahipleri arasında durur (Niftullayev V.M. 2002: s.52).

Danışmanlık girişimciliği. İş türleri listesinde yer alan danışmanlığın temel amacı, işletmenin hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmaktır. Dev danışmanlık firmalarının yanı sıra piyasada bireysel iş danışmanları da bulabilirsiniz. Ana görevleri, sorunu analiz etmek, belirlemek ve müşteriye bir çözüm sunmaktır. Ancak danışmanlık, para karşılığında soruna bir çözümdür. Şu anda, ana danışmanlık hizmetleri türleri şunlardır:

1. Genel yönetim ve idare;
2. Mali danışmanlık;
3. Hukuki danışmanlık;
4. Vergi danışmanlığı;

5. Pazarlama danışmanlığı;
6. BT danışmanlığı;
7. Personel yönetimi;
8. Üretim danışmanlığı;
9. Değerlendirme faaliyetleri vb.

1.4. Dünya girişimcilik faaliyeti deneyimi

Dünyanın gelişmiş ülkelerinin çoğunda, KOBİ'ler ekonomik büyümeyi ve istihdamı teşvik etmede ön saflarda yer almaktadır (Özdemir S. 2006).

Dolayısıyla, Dünya Bankası'na göre gelişmiş ülkelerde KOBİ'lerin GSYİH içindeki payı sırasıyla yüzde 50 ve 60'ın üzerindedir. Bu nedenle, dünyanın gelişmekte olan ülkeleri, ekonomik canlılığı artırmak, rekabet gücünü artırmak ve ekonomik aktiviteyi sağlamak için KOBİ'leri geliştirmek için sistematik önlemler almaktadır. Sonuç olarak, piyasada arz ve talep dengesi yaratan, fiyatları sabitleyen, ürün ve hizmetlerin rekabet gücünü artıran, ekonomik araçların etkin kullanımını, sürdürülebilir bir ekonomi sağlayan rekabetçi piyasa ilişkileri oluşur. Bu nedenlerle hem mevcut küresel bağlamda hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ekonomiler KOBİ'ler aracılığıyla ekonomilerinin krizlere esnek bir şekilde adapte edilmesini sağlamaya çalışmaktadır (Zaxarenko T. 2013: s.34).

Gelişmekte olan ülkelerde, ana hizmet sağlayıcılar orta ölçekli işletmelerdir. KOBİ'lerde küresel trendlerden biri, küçük işletmelerin sürdürülebilirliğini sağlayarak orta ölçekli işletme düzeyine getirmeye çalışmaktır. Böylece işletmelerin sürdürülebilirliğinin ve dolayısıyla rekabet gücünün artırılması hedeflenmektedir.

Küçük ve orta ölçekli işletme, herhangi bir gelişmiş ekonomik mekanizmanın özel bir unsuru olan ve ekonominin ve toplumun bir bütün olarak normal olarak var olamayacağı ve genişleyemeyeceği bir sektördür.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin hızlı uyarlanabilirliği ve devlet piyasasının hemen hemen tüm sektörlerinin büyük ölçeği, istikrarlı ekonomik genişleme için koşullar yaratır ve siyasi iklimin istikrarını sağlar. Girişimciliğin başarılı bir şekilde yayılmasının bir nedeni, büyük ölçekli üretimin KOBİ'lere karşı olmamasıdır.

KOBİ'lerin başlıca avantajları şunlardır (Gurbanova A. 2018: s.12):

- yerel pazardaki faaliyetler;
- piyasa koşullarındaki değişikliklere anında tepki;
- alıcı ile doğrudan ilişki;
- mal ve hizmetler için belirli bir pazarda sınırlı uzmanlaşma;
- küçük bir başlangıç sermayesi ile bir iş kurmak için uygun koşullar;
- yeniliklere yüksek uyum yeteneği;
- Çok sayıda nüfusu aktif girişimcilik faaliyetine çekmek, onları yüksek işgücü

kalitesi standartları ve gelişmiş piyasa ilişkilerinin ihtiyaçları ile tanıştırmak.

Devlet yetkilileri küçük işletmelere büyük önem verdiği ve onları devlet düzeyinde desteklediği için yurtdışında iş geliştirme daha hızlı gerçekleşiyor. Gelişmiş ülkelerde, büyük, küçük ve orta ölçekli işletmelerin işbirliğinin konumu teşvik edilir, ayrıca, yalnızca bireysel endüstrilerin uzmanlaşması sektöründe ve en son gelişmelerde birbirlerini tamamlarlar (Qasimov F.M. 2008).

Gelişmiş ülkelerdeki küçük işletmeler şu anda sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın temeli olarak hizmet eden orta sınıf tarafından yürütülmektedir. Avrupa'daki küçük işletmeler, AB'nin sosyo-ekonomik genişlemesinin temelini oluşturmaktadır. Avrupa'da küçük işletmelerde istihdam edilen kişilerin sayısı yaklaşık %70 olup, toplam cironun %57'sini ve katma değer %53'ünü oluşturmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde 20 milyondan fazla firma faaliyet göstermektedir (tarımsal yapılar hariç veriler).

BM istatistiklerine göre, küresel ekonomik sistemde küçük ve orta ölçekli işletmeler, dünya çalışan nüfusunun yaklaşık yüzde 50'si için işveren konumundadır. Çeşitli ülkelerde KOBİ sektöründe üretim değeri GSMH'nin %33'ü ile %67'si arasında değişmektedir. Ekonominin yeniden yapılandırılması ve sanayi sonrası genişlemeye geçiş de dahil olmak üzere periyodik krizler sırasında, istihdamda sürekli bir azalma ile birlikte ulusal sanayi alanlarında üretimde bir düşüş yaşanır. Bu gibi durumlarda, küçük ve istisnai özelliklerinden biri orta ölçekli işletme, bunalımlı bölgelerdeki sosyal gerilimi büyük ölçüde azaltan hızlı yeni iş yaratma durumudur.

Faaliyet türüne göre, Avrupa ve Asya'daki küçük işletmeler, ekonominin neredeyse tüm sektörlerini kapsamaktadır.

Batı'da küçük işletmelerin genişlemesi, devlet yetkililerinin küçük işletmelere büyük önem vermesi ve onları devlet düzeyinde teşvik etmesi nedeniyle hızlı bir şekilde ilerliyor. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişmesiyle eski gelişmekte olan ülkeler bile büyük bir ekonomik sıçrama yapmıştır (Tayvan, Singapur, Endonezya, vb.) (Petroviç N. 2012: 34).

Avrupa'daki küçük işletmeler, AB'nin sosyo-ekonomik genişlemesinin bel kemiğini oluşturmaktadır. 23 milyondan fazla küçük ve orta ölçekli işletme, toplam ciro ve katma değer yarısından fazlasını sağlayan Avrupa Birliği'nde kredilendirilmiştir. Avrupa'da küçük işletmelerde istihdam edilen kişilerin sayısı yaklaşık %70 olup, toplam cironun %57'sini ve katma değer %53'ünü oluşturmaktadır. Bu nedenle, temel amacı ülke çıkarları ile girişimciliği dengelemek, girişimcilik faaliyetleri için uygun koşullar yaratmak ve küçük işletmelerin rekabet gücünü artırmak olan Avrupa Birliği sınırları içinde küçük işletmeleri teşvik etme politikası uygulanmaktadır.

Endüstriyel olarak gelişmiş eyaletlerde iş genişlemesinin tanımlayıcı özelliği, devlet teşvikidir. Girişimciliği desteklemek çok yönlüdür, ancak her durumda, asıl amacı, genişlemesi için müreffeh bir ekonomik ve yasal alan oluşturmaktır. Destek sistemi, her şeyden önce, kredi programlarının, doğrudan ve garantili borçların, tercihli sübvansiyonların, vergi teşviklerinin ve hem üretim sektörünün kendisinde hem de diğer ülkelerdeki diğer mali ve ekonomik teşvik biçimlerinin oluşturulmasını ve uygulanmasını sağlayan yasal ve yasal işlemleri içerir (Qasimov F.M., İsmayılov İ. 2008: s.23).

İspanya'daki küçük işletmeleri teşvik etmek ve genişletmek için çok sayıda program uygulanmaktadır. Devlet yetkilileri, öğrenciler, kadınlar, göçmenler vb. sosyal olarak korunmasız vatandaşlar için ek istihdam yaratarak devletin sosyal politikasında aktif rol alan küçük işletmelere büyük önem vermektedir.

Girişimciliğin genişleme derecesi, bir bütün olarak devlet ekonomisinin genişleme seviyesini doğrudan belirler. Yurtdışındaki küçük işletmeler rekabetin

gelişimini teşvik eder, büyük şirketleri yeni teknolojileri uygulamaya ve üretim verimliliğini artırmaya “zorlar”, tüm ekonominin verimliliği doğrudan küçük ve orta ölçekli işletmelerin başarılı faaliyetlerine bağlıdır.

Bu nedenle gelişmiş ülkeler, temel amacı devlet ve iş dünyasının çıkarlarını dengelemek, girişimcilik faaliyetleri için en uygun koşulları sağlamak ve küçük işletmelerin rekabet gücünü artırmak olan küçük işletmeleri destekleme politikası izlemektedir.

Avrupa'da küçük işletmelerin devlet yönetimi, küçük ve orta ölçekli işletmelerin iyileştirilmesi için mali, teknolojik, bilgi ve personel teşvikleri için hedeflenen programların oluşturulması ve uygulanması, mevzuat yoluyla uygulanmaktadır.

Küçük işletmelerin büyümesini desteklemek için yeni yasal modeller (Avrupa Anonim Şirketi, Avrupa Ekonomik Çıkarlar Havuzu), farklı ülkelerdeki küçük işletmelerin, farklı ülkelerin hukuk sistemleri arasındaki anlaşmazlık sorunlarını etkin bir şekilde çözmesine olanak tanır.

Gelişmiş ülkelerde girişimcilik için devlet teşvikleri iki şekilde dağıtılır:

- küçük işletmelerin iyileştirilmesi için uzun vadeli programların yasal olarak oluşturulması;
- küçük işletmelerin devletin ekonomik ve sosyal programlarının bölünmez bir parçası olarak dahil edilmesi.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomideki temel avantajı, düşük sermaye maliyetleri nedeniyle önemli istihdam potansiyeli yaratabilmeleridir. KOBİ'ler bile büyük işletmelerden daha fazla işe alım olarak kabul edilmektedir. KOBİ'ler, dünyadaki gelişmiş ülkeleri içeren Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'ndaki (OECD) işletmelerin %95'ini, istihdamın %60-70'ini oluşturmaktadır. Avrupa Birliği'nde (AB), tüm işletmelerin %99'u KOBİ'lerdir ve bunların %91'i 10'dan az çalışanı olan mikro işletmelerdir. Petrol zengini Arap ülkeleri Suudi Arabistan'ın GSYİH'sının %25'ini, Cezayir'de %77'sini ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde %75'ini oluşturuyor. Lübnan ve Kuveyt'teki işlerin %90'ı ve Mısır'daki tarım dışı işletmelerin %99'u KOBİ'lerdir. Gayri safi yurtiçi hasılanın (GSYİH) gelişmiş

ülkelerde %50'si KOBİ'ler tarafından üretilmektedir. Büyük bir sermaye tabanına sahip olmayan ve milyonlarca ailenin geçim kaynağı olan küçük ve orta ölçekli işletmelerin özellikle ekonomik kriz dönemlerinde hassas oldukları da bir gerçektir.

Avrupa devletleri, küçük işletmeler için ihracat fırsatlarının genişletilmesini teşvik etmede çok aktiftir. Almanya, Avusturya, İtalya, Finlandiya'da ihracat teslimatlarına ilişkin garantilerin etkin mekanizmaları işler. Avrupa Birliği'nin birleşik bir garanti sistemi oluşturuluyor.

KOBİ'leri birbirinden ayıran önemli bir faktör, gelişmişlik dereceleridir (Qasimov F.M., İsmayılov İ.H. 2008).

OECD, bu şirketleri “yüksek performanslı işletmeler” olarak tanımlamaktadır. Araştırmacılar, yüksek teknoloji işletmelerinin, ekonomik büyüme ve istihdam yaratmanın önemli bir itici gücü olan girişimci yaşamda bir güç kaynağı olduğuna inanıyor. Bu yüksek büyüme hızına sahip şirketler istihdam yaratma ve ekonomik büyümede önemli bir rol oynarlar. Son zamanlarda yapılan araştırmalar, bu kadar yüksek büyüme gerçekleştiren firmaların siyasi karar alıcılar oluşturma açısından önemine işaret ediyor. Henrikson ve Johansson (2010), firma yüksekliği, süresi, büyüklüğü ve yaşı, analitik yöntemler ve coğrafi kapsam açısından farklılıklar olmasına rağmen, birkaç faktörün rol oynayabileceğini iddia etmektedir. Birkaç hızlı büyüyen firma, az gelişmiş olanlara kıyasla, tüm yeni işlerin nispeten büyük bir bölümünü oluşturuyor.

Genel olarak, küçük ve orta ölçekli işletmeler, ekonomik gelişmişlik düzeyine bakılmaksızın tüm ülkeler için özel bir öneme sahiptir. Kriz döneminde borç geri ödemelerinde yaşanan gecikmeler ve artan iflas oranları KOBİ'lerin finansmana erişimini zorlaştırmaktadır. KOBİ'ler için en önemli finansman kaynağının özel yatırım ve banka kredileri olduğunu belirtmekte fayda var. Krediyeye erişimdeki zorluk, KOBİ'leri rezerv seferberliği, kendi kendini finanse etme ve faktoring gibi alternatif finansman kaynaklarını kullanmaya yöneltmiştir. Çeşitli Avrupa ülkelerine yönelik kriz karşıtı paket, KOBİ'ler için vergi teşvikleri, ihracat kredileri ve sigorta maliyetleri için tazminat ve borç indirimi içeriyor (Pilcher T. 2013).

Küçük ve orta ölçekli işletmeler, AB ülkelerinin ekonomik kalkınmasında ve ihracatında önemli bir rol oynamaktadır. Almanya Federal Ekonomi ve Teknoloji Bakanlığı, küçük ve orta ölçekli işletmeler için aşağıdaki öncelik alanlarını açıklamıştır: inovasyon; vasıflı işgücü, başlangıç desteği ve iş başarısı; ülke dışındaki pazar fırsatları; finansman; bürokrasinin azaltılması; hammadde ve enerji verimliliği. Birçok açıdan, girişimcilik becerileri ve deneyimi, şirketi daha da büyütme için yeterince etkili değildir. Daha yüksek düzeyde iş geliştirme, yeni teknolojiler ve bilgi birikimi, ek beceriler ve yeni pazarlara erişim gerektirir.

Küçük işletme, ulusal ekonominin temel ihtiyaçlarını karşılayan, piyasa ekonomisinin bağımsız bir sektörüdür. Küçük işletmeleri desteklemek için devlet önlemleri, mevcut işletmelerin sürdürülebilir kalkınmasını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik teşvik önlemleri, küçük şirket boyutlarının getirdiği zorlukları şu yollarla ele almayı amaçlamaktadır (Rzaeva C., Ramazanov M. 2013: 157):

- Yenilikçi teknolojilere erişimin kolaylaştırılması (teknoloji ve ekonomik bilgilerin sağlanması, danışma ve eğitim);
- Sermayenin sınırlarına erişimin kolaylaştırılması (vergi teşvikleri, özel amortisman oranları, devlet yatırım sübvansiyonları);
- İş altyapısının geliştirilmesine katkıda bulunan bir küme-ağ yaklaşımının tanıtılması.

Küme ağı yaklaşımına dayalı olarak küçük ve orta ölçekli işletmeleri teşvik etmek için programlar uygulayan ülkeler İtalya, ABD, Japonya, Almanya, Kore, Danimarka, Büyük Britanya, Fransa, Meksika, Şili, Brezilya'dır.

Amerikada, küçük işletme destek programı, 1973'te kurulan ve küçük yenilikçi firmaların araştırmalarını genişletmek için bir program uygulayan Ulusal Bilim Vakfı aracılığıyla uygulanmaktadır. İlk araştırmayı yapmak için yarışmayı geçen firma, altı ay boyunca 50.000 dolar alıyor. Yarışmanın başarıyla tamamlanmasının ardından şirket, artık 500 bin dolar tutarında bir sübvansiyon alıyor (Rzaeva C., Ramazanov M. 2013).

Yurtdışında küçük risk sermayesi şirketlerine sahip olmak daha yaygındır. Bu tür girişimlerin finansmanı açısından, bu süreç, büyük yapıları finanse etmenin aksine, belirli koşullar nedeniyle karmaşıktır, yani:

- 1) projelere konulan fikirler, ne teknik ne de ticari onayları olmadığı için büyük risk taşır;
- 2) en gelişmiş risk sermayesi şirketleri uzun vadeli getiri (kar) verir;
- 3) ilk yatırım, tipik bir küçük işletmeden önemli ölçüde daha yüksektir.

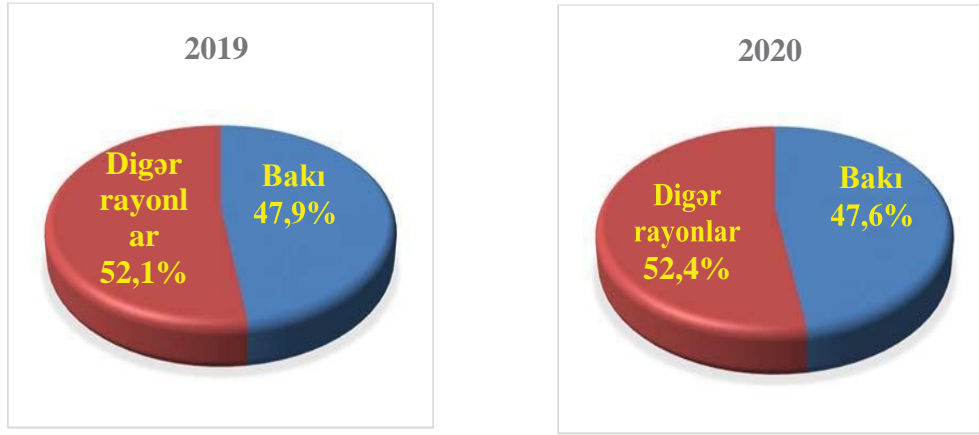
1.5. Azerbaycanda KOBİ'lerin faaliyetinin değerlendirilmesi

Azerbaycan'da küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) ülke ekonomisindeki rolünün güçlendirilmesi, rekabet gücünün artırılması, finansal kaynaklara erişimin genişletilmesi, bunlara yönelik destek mekanizmalarının iyileştirilmesi, yerel ekonomilere yatırımın iyileştirilmesi, bölgelerde girişimciliğin geliştirilmesi ve ülkenin kalkınmasını sağlamak, kamu politikasının önde gelen stratejik hedeflerinden biridir.

Azerbaycanda 2020 yılı sonu itibarıyla ülkede resmi olarak kayıtlı mikro, küçük ve orta (KOBİ) işletme sayısı 2019 yılına göre yüzde 12,7 artarak 1130048 adede, yeni kurulan KOBİ sayısı ise 16775 adet artarak yüzde 61,1'e yükselmiştir. 2020 yılında tasfiye edilen kuruluş sayısı ise yüzde 26,0 azalarak 22.572 adet olmuştur.

2020 yılında, faaliyet gösteren ticari kuruluşların sayısı, bir önceki yıldaki 271.304 den 316.370-e kadar yükselmiştir. Ticari kuruluşların %47,6'sı Bakü'de ve %52,4'ü diğer bölgelerde faaliyet göstermektedir.

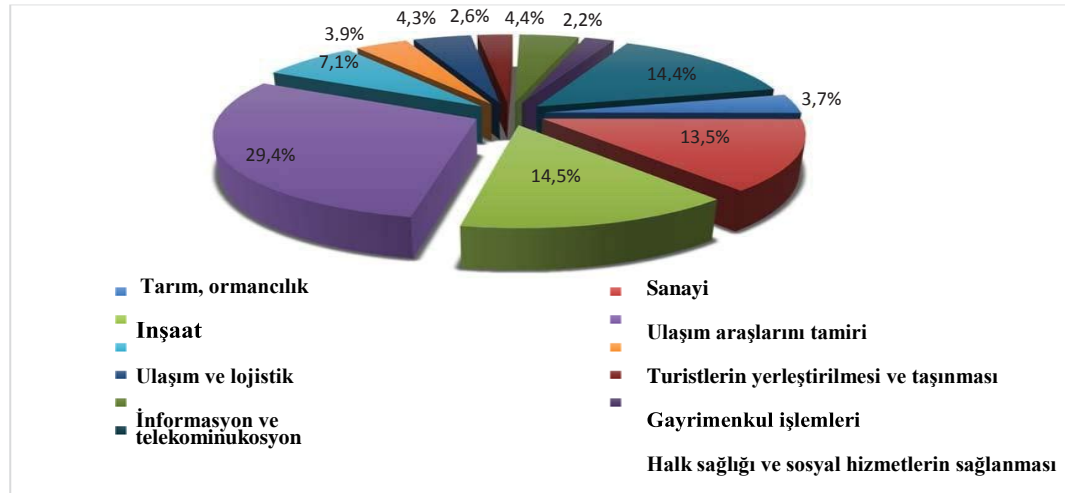
**Grafik 1: Aktif ticari kuruluşların sayı yapısı
KOBİ'lerin dağılımı**

Kaynak: Devlet İstatistik Komitesi, (<https://www.stat.gov.az/source/entrepreneurship/>, 2022)

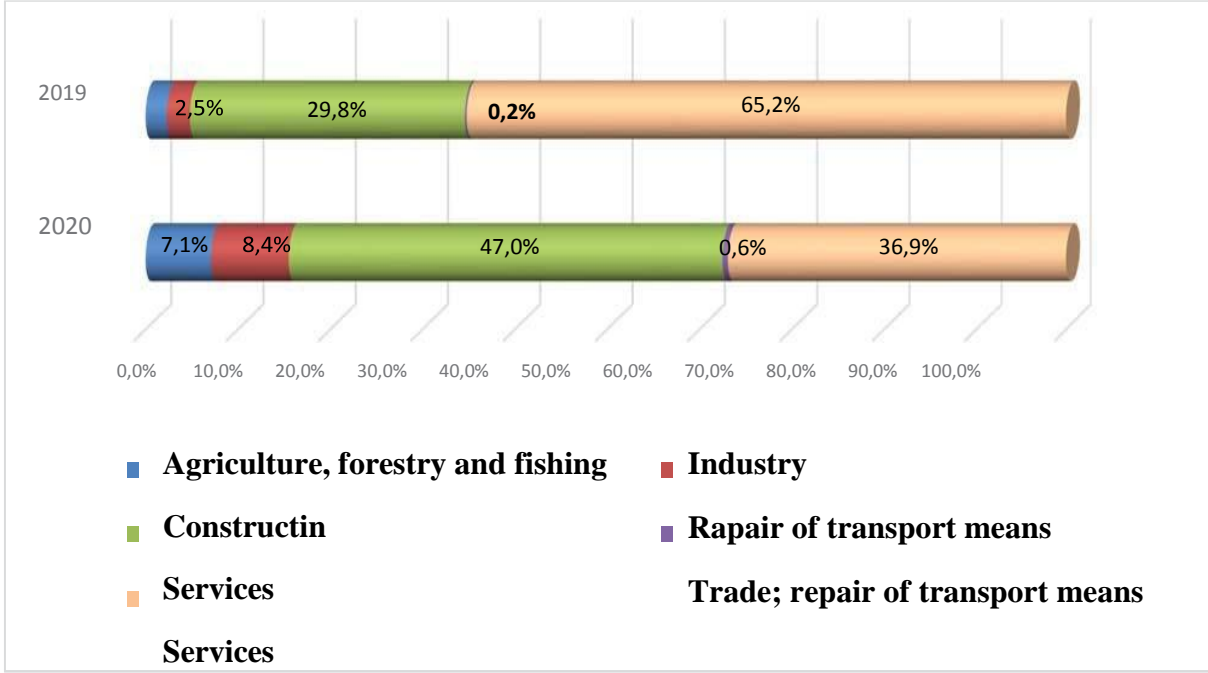
2020 yılı sonuçlarına göre, Mikro, küçük, orta kuruluşların yarattığı ek değer bir önceki yıla göre nominal olarak yüzde 1,2 azalarak 10,9 milyar manat, yani ülke ekonomisine yaratılan katma değerın yüzde 16,7'si olarak gerçekleşmiştir. Katma değerın yüzde 29,4'ü ticarete, yüzde 14,5'i inşaaata, yüzde 13,5'i sanayiye, yüzde 3,7'si tarıma ve kalanı hizmetlere düşmüştür.

**Grafik 2: Ticari kuruluşlar tarafından oluşturulan ekonomik faaliyet türlerine göre
KOBİ'lerin dağılımı**

Kaynak: Devlet İstatistik Komitesi, (<https://www.stat.gov.az/source/entrepreneurship/>, 2022)

Grafik 3: Ekonomik faaliyet türüne göre KOBİ'lere göre ülke ekonomisine yapılan

Kaynak: Devlet İstatistik Komitesi, (<https://www.stat.gov.az/source/entrepreneurship/>, 2022)

Tablo 1: KOBİ'lerin temel makroekonomik göstergeleri (2006-2020)

Göstergeler		Yaratılan katma değer, milyon manat	Çalışan sayısı, bin kişi	Ortalama aylık nominal maaş, manat	Sabit sermaye yatırımları, milyon manat
2006	Küçük	364.7	87.5	130	199.1
2007	Küçük	449.2	92.1	170.7	289.4
2008	Küçük	718.7	103.2	182.1	371.2
2009	Küçük	844.8	105.9	195.2	289.3
2010	Küçük	1120	93.2	207	276.3
2011	Küçük	1691.8	90.2	222.2	737.6
2012	Küçük	2081	95.5	263.3	531.6
2013	Küçük	2453.3	109	303.5	486.3
2014	Küçük	2362.8	115	348	746.5
2015	Küçük ve orta	1987.8	87.6	302.1	807.2
2016	Küçük	2928	100.9	322.2	1828.6
	Orta	659.2	180.1	349.1	1001.6
	Toplam	3587.2	281	338.6	2830.2

2017	Küçük		3051.9	101.9	331.5	2064.8
	Orta		755.7	188.2	365.9	1233.8
	Toplam		3807.6	290.1	352.8	3298.6
2018	Mikro		4467.8	35	294.9	2831.5
	Küçük		1235.5	76.1	373.5	1046.7
	Orta		4133.3	172.4	517.1	3074.8
	Toplam		9836.6	283.4	445.3	6953
2019	Mikro		4900.8	40.2	332.5	515.5
	Küçük		1423.2	85.1	437.0	494.2
	Orta		4747.7	206.9	624.6	2412.5
	Toplam		11071.7	332.2	531.0	3422.2
2020	Mikro		4445,2	40,9	359,4	970,2
	Küçük		1617,9	92,1	533,8	380,4
	Orta		48867,9	215,7	714,4	1323,5
	Toplam		10941,0	348,7	612,3	2674,1

Kaynak: Devlet İstatistik Komitesi, (<https://www.stat.gov.az/source/entrepreneurship/>, 2022)

2010 yılında KOBİ'ler 2006 yılına göre yaklaşık 3 kat, 2015 yılında 2010 yılına göre yaklaşık 1,8 kat, 2020 yılında ise 2015 yılına göre yaklaşık 5 kat katma değer yaratmıştır. İstihdam göstergelerine bakıldığında 2006-2020 yılları arasında KOBİ'lerde çalışan kişi sayısı önemli ölçüde artmıştır.

Tablo, 2006 ile 2020 yılları arasında ortalama aylık nominal ücretin de arttığını göstermektedir. Küçük işletmelerin aylık ortalama maaşı 2006 yılında 130 manat, 2010 yılında 207 manat, 2015 yılında 302.1 manat, 2020 yılında mikro işletmelerde 359,4 manat, küçük işletmelerde 533,8 manat ve orta ölçekli işletmelerde 714,4 manat olmuştur. ve toplam KOBİ'ler için ortalama 612,3 manat.

Son olarak, KOBİ'lerin sabit sermaye yatırımları da bu yıllarda artış göstermiştir. 2016 yılında küçük girişimcilerin sabit kıymetlere yaptığı yatırım 199,1 milyon manat olarak gerçekleşti. 2010 yılında bu rakam 276,3 milyon manat'a ulaştı ve 2015'te küçük girişimciler sabit kıymetlere 807.2 milyon manat yatırım yaptı. 2020 yılında sadece mikro girişimcilerin sabit varlıklarına yapılan yatırım 970,2 milyon manat ve küçük girişimcilerin yatırımı 380,4 milyon manat oldu.

Yukarıda bahsedilen tüm makroekonomik göstergelere baktığımızda KOBİ'lerin gelişme dinamiklerinde olumlu eğilimler olduğunu görüyoruz. İstihdama ilişkin ilgili gösterge hariç diğer üç göstergenin büyümesine enflasyonun etkisinin inkar edilemeyeceği doğrudur. Bu göstergeler için nominal rakamlar yerine gerçek rakamlar olsaydı, 2006-2020 yıllarında KOBİ'lerin ekonomik dinamiklerinin gidişatını daha doğru ifade etmek mümkün olabilirdi.

KOBİ'lerin 2006-2020 yıllarında yarattıkları katma değer hem sektörler hem de petrol dışı sektör tarafından yaratılan toplam katma değere oranı, diğer bir deyişle KOBİ'lerin GSYİH içindeki payı, 2006 yılında tüm sektörlerde katma değer %1,9'u KOBİ'ler tarafından oluşturulurken, 2010, 2015 yıllarında bu rakamlar sırasıyla %2,9, %4 olmuştur. Yukarıda bahsedilen tüm makroekonomik göstergelere baktığımızda KOBİ'lerin gelişme dinamiklerinde olumlu eğilimler olduğunu görüyoruz.

II BÖLÜM. KARABAĞ'DA YENİ GİRİŞİM İMKANLARI VE FİNANSMANI

Bu bölümde Karabağda yeni girişim imkanlarının tahlili, Karabağda yapılan yeni girişimlerin tahlili, Karabağda yeni girişim finansmanının değerlendirilmesi yer almıştır.

2.1. Karabağda yeni girişim imkanlarının tahlili

Küçük ve orta ölçekli işletmeler, piyasa ekonomisinin hareketliliğini ve dinamizmini sağlayan ve temel unsurlarından biri olarak kabul edilen serbest rekabetin oluşumunda ve gelişmesinde özel bir yere sahiptir. Ekonominin piyasa sisteminin iyileştirilmesi yönünde bir düzenleme politikası izleyen hükümetimiz, küçük ve orta ölçekli işletmelerin yaratılması ve geliştirilmesi için hedefe yönelik ve sistematik bir dizi önlemleri hayata geçirmektedir.

Küçük işletmelerin gelişimi, hızlandırılmış ekonomik büyüme için ön koşulları yaratır, yerel pazarların çeşitlenmesine ve doygunluğuna katkıda bulunurken, aynı zamanda bir piyasa ekonomisinin maliyetlerini telafi etmeyi mümkün kılar.

44 gün süren savaşın ardından kurtarılan topraklarda restorasyon ve inşaat çalışmaları başlanmıştır. Yerli işletme ve kuruluşların yanı sıra çeşitli yabancı şirketler de bu sürece dahil olmuştur. Karabağ'ın yeniden inşası sırasında en son teknolojiler kullanılıyor, “akıllı” şehirler ve köyler inşa edilmesi planlanmaktadır. Karabağ'ın işgalden kurtarılması ve topraklarımızın toprak bütünlüğünün yeniden sağlanması, şüphesiz önümüzdeki yıllarda ekonominin, turizmin ve diğer tüm alanların gelişmesi için büyük fırsatlar yaratacaktır. Bu toprakların ekonomik potansiyelinin ve doğal kaynaklarının oldukça elverişli olduğu bilinmektedir. Kuşkusuz, kurtarılan topraklar, yerli ve yabancı yatırım ve istihdamı çekmek açısından devlet politikasının bir parçası olacaktır. Bilindiği üzere devlet, kurtarılan toprakları ekonomiye kazandırma konusunda başarılı bir tecrübeye sahiptir. Bunun en iyi örneği, Nisan 2016'daki çatışmalardan sonra Cebrail bölgesindeki Jojug Marjanlı köyünün kısa vadeli yeniden inşası, konut inşaatı, ulaşım altyapısı, yeni işletmelerin ve istihdamın yaratılmasıdır.

Araştırmanın amacı, Karabağ bölgesindeki iş fırsatlarını incelemektir. Kurtarılan topraklarda girişimcilik fırsatlarının değerlendirilmesi güncel konulardan biridir. Bu araştırma çalışmasının araştırma sürecinde mantıksal ve bilimsel genelleme yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmanın amacına uygun olarak, çalışmanın bu bölümünde aşağıdaki ana görevleri çözmeyi amaçlanmaktadır:

- Karabağ'da girişim imkanlarını araştırmak
- Karabağ bölgesindeki sanayi potansiyelini belirlemek
- Azerbaycan'ın kurtarılmış topraklarında girişimciliğin gelişimi için potansiyeli incelemek vb.

Araştırma yapmayı sınırlayan bazı noktalar vardır bunlar, teorik ve metodolojik eksiklikler, yeterli bir veri tabanının olmamasıdır.

Karabağ'ın yüksek teknoloji ve yeniliklerin olduğu bir bölge haline gelmesi devletimizin ekonomisi ve gelişimi için çok önemlidir. Bu bağlamda küçük ve orta ölçekli girişimciler, modern ekonominin özel bir sektörü olarak ekonominin yapısal dönüşümünde önemli bir rol oynamaktadırlar. Bu düşünce, yenilikçi potansiyelin küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından başarıyla yaratıldığı ve daha sonra büyük şirketler tarafından uygulandığı gelişmiş ülkelerdeki küçük işletmelerin deneyimiyle doğrulanmaktadır. Karabağ'ın kurtuluşu, bu bölgelerdeki küçük ve orta ölçekli işletmeler için tarihi bir fırsat yaratıyor (<https://az.sputniknews.ru/20211012/kuda-investirovat-v-karabakhe--kakie-otrasli-regiona-privlecut-zarubezhnyy-biznes-434114848.html>).

İşgal öncesi dönemde bu alanlarda 163 farklı türde maden yatağı kaydedilmiştir. Bunlardan bazıları aşağıda sıralanmıştır.

- Altın;
- Cıva;
- Bakır;
- Kurşun ve çinko;
- Kömür;
- Alçıtaşı;
- Vermikülit;

- Soda üretimi için hammadde;
- Renkli ve dekoratif taş yatağı (Obsidiyen, Mermer Oniks, Jasper vb.);
- Talaş;
- Kaplama taşı;
- Çimento hammaddesi;
- Çeşitli yapı taşı türleri;
- Kalker hammaddeleri;
- Kum ve çakıl;
- İnşaat kumu;
- Perlit;
- Pomza-Volkanik kül;
- Yeraltı suyu ve maden suları vb.

Bölgede çeşitli metal yatakları bulunmaktadır. Bunlar başlıca çinko, kurşun, bakır, altın, pirit ve demirdir. Yataklar Mehmana, Heyvali, Gülyatag, Sirkhavand, Turshsu, Sur ve Çardağlı köylerinin yanında, Tatar ve Khachinchay nehirleri arasında ve Murov Dağı'nın eteklerinde yer almaktadır. Azerbaycan Sanayi A.Ş. bu kaynakları üretecek ve işleyecek tecrübeye, kalifiye personele, ihracat ve yatırım imkanlarına sahiptir. Böylece Azerbaycan, yeni doğal kaynakları kendine çekerek batı bölgesinin gelişmesini, madencilik endüstrisinin büyümesini ve ayrıca metalurji kompleksini sağlama potansiyeline sahiptir.

Kurtarılan bölgelerde bir “inşaat patlaması” bekleniyor. Topraklarımızın kurtarılmasının belirli sonucu olarak, petrol dışı sektörün yıllar içindeki gelişimine ilişkin tahminlerin gözden geçirilmesi gerekecektir. Bu zafer, petrol dışı sektörün hızlı büyümesine de ivme kazandıracaktır. Toprakların işgalden tamamen kurtarılması, ekonomik kalkınma üzerinde büyük bir etkiye sahip olacaktır. Ön tahminlere göre, önümüzdeki yıllarda Yukarı Karabağ ve Kelbecer-Laçın ekonomik bölgelerindeki kilit bölgelerin toplam üretiminin 2 milyar manattan fazla artabileceğini gösteriyor.

İşgalden kurtarılan topraklarda aşağıdaki sektörlerin gelişme potansiyeli bulunmaktadır.

- Madencilik;
- Metalurji;
- Gıda sanayi;
- İşleme sanayi;
- Turizm ve rekreasyon;
- Yaratıcı sanayi;
- İlaç;
- Tahılcılık;
- Sebzeçilik;
- Bağcılık;
- Pamukçuluk;
- Meyvecilik
- Hayvancılık vb.

Bu alanlarda yapılan yatırımlar hem petrol dışı ihracatın ve ithal ikamesinin büyümesi hem de değer zincirlerinin birleşmesi açısından önemlidir (<https://iz.ru/1124945/nataliia-portiakova/territoriia-pomyslov-kakoe-budushchee-azerbaidzhan-zadumal-dlia-karabakha>).

Çatışma sonrası yeniden yapılanma, gıda güvenliği de dahil olmak üzere ekonomik güvenlik açısından da önemli bir rol oynayacaktır. Sanayi parkları ve ilçeleri, tarım ve teknoloji parkları ve diğer yatırım teşvik mekanizmaları ait olmakla bu alanlarda yatırımı teşvik etmek için çeşitli mekanizmalar kullanılabilir.

Bu gün, kurtarılmış bölgeler yeraltı ve yüzey kaynakları bakımından zengindir: cevher, metaller, altın, cıva, kromit, kireç, mermer, akik, maden suları vb. maden kaynakları ve geniş tatil beldesi rekreasyon potansiyeline sahiptir.

Bu yerlerde inşaat sektörü için gerekli olan birçok inşaat malzemesi: talaş, tuğla, çakıl, çimento, kalker, inşaat için hammaddeler, inşaat kumu vb. Vardır. Bu endüstrinin gelişimi aynı zamanda farklı tipteki ürünlerin paralel olarak üretilmesi

için özel bir temel oluşturmaktadır (<https://banco.az/az/news/qarabagin-azerbaycan-iqtisadiyyatina-qazandiracagi-6-ustunluk>).

Su kaynaklarının %72,7'sinin yurt dışında olduğu Azerbaycan'ın işgal altındaki su kaynaklarına erişim önemlidir. Bu kaynaklar içme suyu, arazi ıslahı ve elektrik üretimi için kullanılacaktır. Azerbaycan, su kaynaklarını etkin bir şekilde yöneterek hem Ermenistan'ın Azerbaycan'a karşı yürüttüğü hidro savaşını sona erdirecek hem de Ermenistan'ın kontrolünü ele geçirecektir. Özellikle Kelbecer ve Laçın bölgeleri tatlı su kaynakları bakımından zengindir ve hatta Ermenistan'ın tatlı su kaynağı olan Göyça Gölü'nü besleyen Arpa ve Bargushad nehirleri bile bu bölgelerdedir (<http://unec.edu.az/application/uploads/2015/02/UE-2020.pdf>).

Karabağ bölgesinde çok sayıda nehir ve özel öneme sahip rezervuarlar bulunmaktadır. Buraya kurulacak santraller, ülkenin enerji arzının yanı sıra enerji ihracatından da belli bir pay alacaktır.

Karabağ bölgesinde ayrıca doğal ve tıbbi maden suları da bulunmaktadır. Şuşa'ya 16-18 kilometre uzaklıkta bulunan maden suyu kaynakları özel bir öneme sahiptir. Bu sular demir ve iyileştirici elementleri için değerlidir. Bu suyun üretimi, paketlenmesi ve pazarlanması en başarılı yatırımlardan biridir. Aynı zamanda, bu suların tıbbi amaçlarla önemli ölçüde kullanılması, bölgede medikal turizmin gelişmesine özel bir ivme kazandırabilir.

Halihazırda kurtarılan alanlar hem tarım hem de hayvancılık ürünlerinin üretimi için büyük bir potansiyele sahiptir ve mevcut doğal iklim koşulları bu alanların canlanması ve gelişmesi için uygun koşulları yaratmaktadır.

Günümüzde bölgedeki işleme sanayinin olanaklarını değerlendirirken, sadece bölgenin tarım sektöründe üretilen hammadde hacmini dikkate almak değil, aynı zamanda ülkenin diğer bölgeleriyle de bir üretim zinciri kurmak gerekiyor. Hayvancılık, ipekçilik ve pamuk yetiştiriciliğinin bölge ekonomisinin öncelikleri olmaya devam edeceği göz önüne alındığında, yeni dokuma fabrikalarının kurulması ve halı dokuma geleneğinin yeniden canlandırılması tavsiye edilmektedir.

Tekstil endüstrisinde zengin deneyime sahip Türk girişimciler, Karabağ'da yeni işletmelerin kurulmasına katılmaya hazır olduklarını zaten ifade ettiler. Halı dokuma

kültürünün ve üretiminin devam etmesi sonraki aşamalarda özel bir gelir getirici alan olarak değerlendirilecektir (<http://unec.edu.az/application/uploads/2015/02/UE-2020.pdf>).

Genel olarak Karabağ bölgesinin güneyindeki ana faaliyet alanları incelendiğinde kozaların özel bir gelir kaynağı olduğu tespit edilmiştir. Bu açıdan Zengilan, Cebrail, Gubadlı, Fuzuli bölgelerinde özel koza ve ipek üretim noktalarının işletilmesi, bölgenin ve yan bölgelerin kalkınmasında özel bir etki yaratacaktır.

Karabağ bölgesinde özel bağların varlığı ve halkın bu alana düzenli olarak dahil olması, şarapçılığın gelişmesinin temelini oluşturmaktadır. Bu bakımdan Karabağ'ın birçok bölgesinde şaraphane ve bağların yapılması önemli ve gereklidir.

Yenilenen Karabağ'da bölgedeki sanayi merkezi işlevi 70 bin nüfuslu en büyük şehir olan Ağdam'a verilecektir.

Resim 1: Ağdam bölgesi

Kaynak: <https://ru.oxu.az/war/442112> , Erişim tarihi (22.02.2022).

İşgalden önce burada bir takım tezgahı fabrikası, bir traktör tamirhanesi, tahıl ve et işleme fabrikaları, bir halı dokuma fabrikası vb. olmakla 17 sanayi kuruluşu faaliyet gösteriyordu. Lakin bu kuruluşlar hepsi işgalciler tarafından yok edildi.

Altyapı geliştirmede uluslararası ve yerel deneyimin analizi, üç ana araç grubunun kullanımını içerir:

- devlet pahasına altyapı tesislerinin inşası;
- kamu-özel ortaklığı mekanizmalarının kullanımı;
- altyapı tesislerinin geliştirilmesi için özel sermayeyi çekmenin yanı sıra çeşitli faydalar sağlamak;
- amaç için gerekli idari koşulları oluşturmak.

Sayın Cumhurbaşkanımızın talimatıyla Karabağ bölgesi sürekli geliştirilecek ve ülke yaşamına entegre edilecektir. Şehirlerin inşası konusu, altyapının oluşturulmasında özel bir öneme sahiptir. Şehircilik yasasına göre, şehirler inşa edilmeden önce orada yaşayacak insan sayısı ve yapılacak binalar kat sayısı belirtilmelidir. Bundan sonra şehirde yer altı ve yerüstü haberleşme çalışmaları yapılmalıdır.

Karabağ bölgesinin kalkınmasına yönelik önemli bir adım, sanayi ve teknik parkların oluşturulmasıdır. Kurtarılan bölgelerde en gelişmiş ve modern yaşamın - “akıllı köy ve şehirlerin” yaratılması, yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretiminin sağlanması ve Karabağ'a yeniden hayat verilmesi için başka projelerin hayata geçirilmesi planlanıyor. “Akıllı Köy”, kurtarılmış topraklarımızın restorasyonu sırasında oluşturulan ilk yerleşim alanıdır. Ve yıllarca işgal edilen, ancak yıllarca yağmalanan ve tahrip edilen topraklarda tüm işler sıfırdan başladı. Ayrıca Akıllı Köy projesinin kendisi tüm bölgedeki ilk projedir. “Akıllı Köy”, çevre düzenlemesi ve güzelliği, şüphesiz bölgede ilginç ve benzersiz bir proje olarak turistlerin özellikle ilgisini çekecektir (<https://caliber.az/ru/post/34605/>).

Önceliklerden biri de yatırımları çekerek sanayi üretiminin canlandırılmasıydı. Bu amaçla Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev 28 Mayıs'ta Ağdam Sanayi Parkı'nın kurulmasına ilişkin kararnameyi imzaladı. Belgeye göre, Ağdam Sanayi Parkı - girişimci faaliyetler için gerekli altyapıya sahip bir bölgedir. Parkın alanı,

rekabetçi ürünlerin üretimi, işlenmesi (geri dönüşüm) ve satışının yanı sıra modern teknolojilerin tanıtılması yoluyla sanayi sektöründe hizmetlerin sağlanması için kullanılacaktır. Ağdam sanayi parkının iki aşamalı bir gelişimi planlanıyor. İlk aşamada, ikinci aşamada - bölgenin geri kalanı - 76 hektarın geliştirilmesi planlanmaktadır (<https://az.sputniknews.ru/20210919/Agdamskiy-industrialnyy-park--katalizator-promyshlennogo-proizvodstva-v-Karabakhe-427957549.html>).

Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Ağdam'da yaklaşık 200 hektarlık bir alana sahip kurtarılmış topraklardaki ilk sanayi parkının temelini atmıştır. Bu park, girişimciler ve yatırımcılar için yeni bir girişim düzenlemenin en karlı ve rahat şeklidir. Tamamlanmış altyapıya ek olarak, ülkedeki diğer sanayi parklarının sakinleri için geçerli olan avantajların da sağlanması planlanmaktadır (<http://unec.edu.az/application/uploads/2015/02/UE-2020.pdf>).

Resim 2: Ağdam Sanayi Parkı

Kaynak: <https://scip.az/az/post/2559> , Erişim tarihi (22.02.2022).

Ağdam sanayi parkının bölgelere ayrılması planlanıyor. Bu alanlar aşağıda sıralanmıştır.

- Gıda endüstrisi;

- Hizmetler;
- Büyük sanayi kuruluşlarının yanı sıra sosyal ve teknik bölgeler;
- Bir kamyon filosu bölgesi ve inşaat malzemeleri satışı.

İnşaat malzemeleri üretimi, tarım ürünlerinin ambalajlanması, konserve sebze ve meyve üretimi, et ve süt ürünleri üretimi, şarap, yem, gübre üretimi için 33 işletme oluşturulması planlanmaktadır. Tüm bu planları uygulamak için ön hesaplamalara göre 110 milyon manatlık yatırım gerekecek, 330 istihdam yaratılacaktır (<https://report.az/ru/analitika/promyshlennyj-potencial-karabaha-i-vostochnogo-zangezura/>).

Aynı zamanda sanayi parkında kalifiye eleman istihdamı sağlanacak. Bu da sanayileşmiş vatandaşlarımıza istihdam sağlayacaktır (<https://az.sputniknews.ru/20210919/Agdamskiy-industrialnyy-park--katalizator-promyshlennogo-proizvodstva-v-Karabakhe-427957549.html>).

Ağdam Endüstri Parkı faaliyetleriyle bağlantılı olarak, kurtarılan bölgelerde yeni bir ulaşım ve lojistik altyapısının oluşturulması bekleniyor. Bu yönde çalışmaların şimdiden başladığını kaydederek, bu ürünlerin ihracat potansiyelinin geniş olacağını söyleyenebilir. Genel olarak Ağdam Sanayi Parkı, bir yandan iç pazardaki talebi karşılayacak, yeni işler yaratacak ve istihdam sağlayacak, diğer yandan Azerbaycan'ın ihracat potansiyelini artırarak ülkeye döviz girişini artıracaktır.

Uzman ekonomist Natig Jafarli'ye göre, Ağdam sanayi parkı yatırımcılar için oldukça cazip koşullara sahip olacaktır. Onun sözlerine göre, en az yedi yıl süreyle çok büyük vergi avantajları sağlanacak, bu süre içinde daha da artırılabilecektir. İkinci olarak, orada üretim hatları oluşturacak yatırımcıların tüm altyapı maliyetleri devlet tarafından karşılanacaktır. Uzman, aynı zamanda, elektrik, gaz, yol, su temini, kanalizasyon gibi tüm altyapı hatlarına bağlantının hepsinin devlet hesabına olacağını kaydetmiştir.

Aynı zamanda, Uzman ekonomist Natig Jafarli'nin sözlerine göre, gelecekte, imtiyazlı kredi, bölgenin kalkınması için ana teşviklerden biri olacaktır. Tercihli fonlara erişim, paralarının bir kısmını yatırabilecekleri ve muhtemelen faizsiz uzun vadeli bir krediye katılabilecekleri için yatırımcılar için cazip olacaktır. Ağdam

Organize Sanayi Bölgesi'nde uygulanması beklenen tüm bu faydaları bir arada değerlendirirsek, yatırımcılar için çok cazip bir durumdur (<https://az.sputniknews.ru/20210919/Agdamskiy-industrialnyy-park--katalizator-promyshlennogo-proizvodstva-v-Karabakhe-427957549.html>).

Kurtarılan Karabağ bölgesinin kalkınması ve canlandırılması için Cumhurbaşkanı'nın ilgili talimatları doğrultusunda hazırlanan eylem planına göre bölgede yeni gıda işleme tesislerinin tasarımı ve inşası ekonomik kalkınmaya olumlu etki yapacaktır. “Made in Azerbaijan” markası altında yeni gıda sanayi işletmelerinde yapılacak biyo-ürünlerin dünya pazarında tanıtılması Azerbaycan ekonomisinin büyümesine hizmet edecektir.

Bölgenin endüstriyel potansiyelinin önemli bir kısmı, madencilik ve metalurji endüstrileridir. Kelbecer bölgenin madencilik sektörünün merkezi haline gelecektir. Sadece orada bulunan ve Kafkasya'nın en büyük altın yatağı olarak kabul edilen Seyudlu yatağı nedeniyle, ülkenin sanayi sektörü için gelir istatistikleri ciddi şekilde değişebilir.

Kurtarılan bölgeler ayrıca çeşitli yapı malzemeleri açısından da zengindir - çeşitli renk tonlarına sahip mermer ve mermer kireçtaşı, granit, tüf, bazalt, kireçtaşı yatakları vardır. Çobandag, Şahbulag, Boyahmedli ve diğerlerinin iyi bilinen yatakları Ağdam bölgesinde, Hankendi şehri yakınlarında bulunmaktadır. Onların uygun kullanımları, inşaat piyasasını olumlu yönde etkileyecek olan ülkedeki yapı malzemeleri üretiminin geliştirilmesine önemli ölçüde katkıda bulunabilir.

Yeni Bakü-Nahçıvan-Türkiye demiryolunun geçişi, ülkenin Doğu-Batı ve Kuzey-Güney koridorlarının kesiştiği noktada bulunması, tarihi İpek Yolu'nun restorasyonu, bölgede önemli bir lojistik ve ticaret merkezi olma fırsatı yaratacaktır.

Böylece, kurtarılmış topraklarımızın potansiyelinin ekonomik ciroya dahil edilmesi, ülkenin GSYİH'sinin değerini artırmak, petrol dışı sektörün gelişimi için tahminleri netleştirmek, bölgenin ülkenin bölgesel iş bölümündeki payını artırmak için büyük fırsatlar yaratacaktır.

Devlet, bu alanların gelişmesi için bir takım stratejiler belirlemeli, çeşitli işletmeleri ve yeni yatırımları çekmeli, bu yönde özel planlar geliştirmeli ve devletin

Karabağ bölgesindeki yatırımların hem yerli hem de yabancı yatırımcılar tarafından korunmasını ve güvence altına alınmasını belirlemelidir.

Ticari altyapının oluşturulması bölgesel kalkınma politikasının önemli bir koşuludur. Kurtarılan bölgelerdeki ticari faaliyetlerin yeniden başlaması, bu sektörün GSYİH ve istihdam üzerindeki önemli etkisi, küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişiminin temeli ve önemli sosyal sorunların çözümü ile şartlandırılmıştır.

2.2. Karabağda yapılan yeni girişimlerin tahlili

Azerbaycan'ın sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınması ve kurtarılmış toprakların restorasyonu devletin odak noktasıdır. Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev geçen yılın sonuçlarıyla ilgili toplantıda, topraklarımızın işgalden kurtarılmasının son otuz yılın önemli bir tarihi olayı olduğunu kaydetmiştir. Ekonomik Kalkınma Bakanlığı, devletin kurtarılan toprakları restore etmek ve geliştirmek için aldığı önlemlerin ve bu bölgelerin ekonomik potansiyelinin ülkeye yeni, yerli ve yabancı yatırım çekmek için bir temel oluşturacağını bildirmiştir.

KOBIA Yönetim Kurulu Başkanı Orhan Mammadov, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme Ajansı'nın, kurtarılmış topraklarda iş kurmak için girişimcilerden yaklaşık 945 başvuru aldığını bildirmiştir. O, bunlardan 446 yatırım projesi, 488 proje, başta müteahhitlik niteliğinde olmak üzere çeşitli hizmetlerin organizasyonu ile ilgili olduğunu kaydetmiştir. Ona göre, tekliflerin %27'si inşaat işleri, %27'si ticaret ve hizmetleri, %21'i sanayi, %18'i tarımsal sanayi kompleksi, %7'si turizm, eğitim, sağlık, ulaşım, kültür ve lojistik ile ilgilidir (<http://interfax.az/view/856449>).

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme Ajansı Başkanı Orkhan Mammadov, Karabağ'da iş yapmak için yapılan başvurudan 42'sinin kadınlardan geldiğini söylemiştir. Kadın girişimcilerden gelen taleplerin %24'ü yatırım projeleriyle, %18'i ise hizmet sektörüyle ilgilidir.

Kadın girişimcilerin sunduğu projelerden 13'ü ticaret ve hizmet, 10'u sanayi, 6'sı tarım, 6'sı turizm, 4'ü inşaat, 2'si eğitim, 1'i sağlık sektörlerindeydi. Azerbaycan kadın girişimcileri desteklemeye devam ediyor ve KOBİA, Karabağ ve Doğu Zengezur'un ekonomik kalkınmasında onları desteklemeye hazır olduğunu belirtmiştir (<https://az.sputniknews.ru/20220126/skolko-zhenschin-smogut-zanimatsya-biznesom-v-karabakhe-438479921.html>).

2022'nin başında kurtarılan topraklarda 272 milyon manat değerinde 44 proje onaylanmıştır. Ayrıca 568 istihdam ile 33 proje başlatılmış, 11'i devam ediyor. Onaylanan 44 projeden 42'si yerel yatırımcılara aittir.

KOBİA başkanı, 111 başvurunun Şuşa, 109 - Ağdam, 62 - Fuzuli, 49 - Kelbecer, 25 - Hocavend, 25 - Cebrail, 28 - Zengilan, 21 - Kubadlı, 13 - Laçın yatırımlarıyla ilgili olduğunu bildirmiştir. Aynı zamanda, 485 başvuru sahibinin Karabağ ve Doğu Zengezur'un herhangi bir yerinde yatırım yapmaya hazır olduğunu kaydetmiştir.

6-8 Nisan 2021'de bir grup girişimci kurtarılan bölgeleri ziyaret etmiş, bunun sonucunda Hocavend ve Kubadlı ilçelerine ATM'ler kurulmuş, Hocavend ilçesine bağlı Hadrud köyünde bakkal, fırın açılmıştır. Aynı zamanda Şuşa'yı ziyaret eden girişimciler, ziyaret sonucunda bakkal ve eczaneler, kantin, fırın, kuaför ve ATM'lerin açılması planlanıyor (<https://az.sputniknews.ru/20220104/kto-gotov-vesti-biznes-v-osvobozhdennom-karabakhe-437824904.html>).

Bu işi başarıyla yürütmek için Karabağ Canlandırma Vakfı kurulmuştur. 2021 yılı için devlet bütçesinden ayrılan 2,2 milyar manat ile birlikte, dolaşıma dahil edilmesi, milli servet ve kültürel miras - sabit kıymetlerin sermaye miktarını artırmaktadır. Tüm bunların etkin kullanımı, kurtarılmış bölgelerin gelişmesini sağlayacaktır.

Düşmanlar, 30 yıldır ulaşım altyapısını ve topraklarımızdan karayolu ulaşımını yok etmişti. Böylece Ağdam'da 160, Fuzuli'de 60, Cebrail'de 15, Zengilan'da 40, Şuşa'da 90, Hocalı'da 70, Kubadlı'da 50, Hankendi'de 350, Kelbecer'de 350 olmak üzere 22 ulaşım işletmesi, 10 otopark ve otopark kompleksi, Ağdara'da 30,

Hocavend'de 10 araç olmak üzere toplamda 1.015 araç yağmalanmış ve kullanılamaz hale getirilmiştir.

Önemli konulardan biri de mahv olan ulaşım altyapısı ile malzeme ve teknik alt yapısının yeniden inşası için tahsis edilen yatırımların etkin kullanımınıdır (<http://unec.edu.az/application/uploads/2015/02/UE-2020.pdf>).

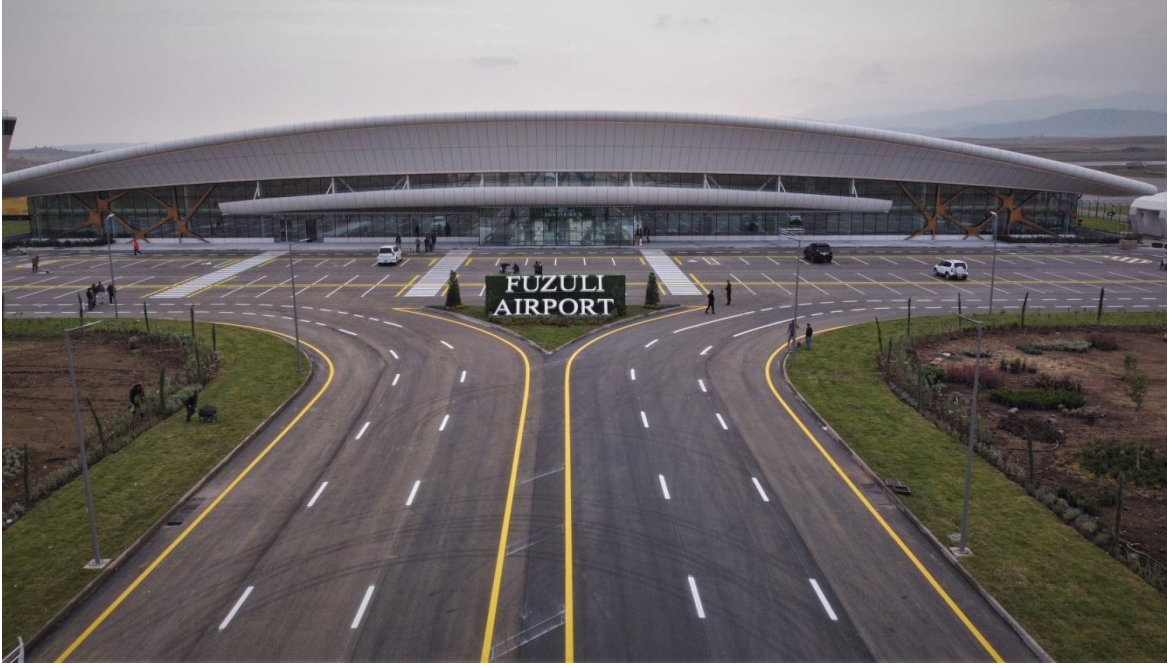
Yenilikçi KOBİ'lerin geliştirilmesinin etkinliği esas olarak karayolu sektörünün gelişimi ile belirlenir.

İlk proje olan ve karmaşık bir araziden geçen Ahmedbeyli-Alkhanlı-Fuzuli-Şuşa yolunun yapımına başlanmıştır. Göygöl-Toganalı, Kelbecer-İstisu, Kelbecer-Laçın ve Horadız-Mincivan yollarının yapımı için çeşitli projeler hazırlanmaktadır.

Şu anda, gerekli fonlar Cumhurbaşkanlığı Yedek Fonu'ndan tahsis edilmiştir. Fuzuli-Şuşa karayolu ve Berde-Ağdam demiryolunun yapımına şimdiden başlanmıştır.

Kurtarılan bölgelerin sanayi potansiyeli dikkate alınarak, Fuzuli'de uluslararası bir havalimanının inşaat edilmiştir. Aynı zamanda Kelbecerde de uluslararası havalimanları yapılması planlanmaktadır. Ülke içinde mal alışverişinin zaman ve finansal maliyeti göz önüne alındığında, iki uluslararası havaalanı Karabağ bölgesinin restorasyonu, mal taşımacılığı ve turizmin geliştirilmesinde benzersiz yardım sağlayacaktır.

Resim 3: Fuzuli havalimanı

Kaynak: <https://www.dailysabah.com/opinion/columns/fuzuli-airport-and-its-meaning> , Erişim tarihi (22.02.2022).

Kurtarılan bölgelerde yaklaşık 300 köy, 5 şehir, 4 yerleşim yeri ve idari bina ile 700 tarihi ve kültürel anıt, 927 kütüphane, 800 kültür merkezi, 85 müzik ve sanat okulu, toplam 100.000 esere sahip 22 müze, 4 resim galerisi , 4 sinema, 2 konser salonu yıkılmıştır. Bunları restore etmek için gerekli olacak milyarlarca yatırımı çekmek özellikle önemlidir.

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev, kurtarılmış topraklardaki köylerin “Akıllı Köy” konsepti temelinde kurulacağını bildirmiştir. “Akıllı Köy” konseptinin Zengilan ilçesinde uygulanmasına başlanacaktır (<https://iz.ru/1124945/nataliia-portiakova/territoriia-pomyslov-kakoe-budushchee-azerbaidzhan-zadumal-dlia-karabakha>).

Kurtarılan topraklar gelecekte bir “yeşil enerji” bölgesi olması planlanmaktadır. Yabancı ve yerli yatırımcılar yatırım yaparak hem ticari çıkarlarını güvence altına alabilirler hem de Azerbaycan'a uzun ömürlü, sürdürülebilir, ucuz ve çevre dostu enerji kaynakları sağlamada söz sahibi olabilirler. Sadece Kelbecer ve Laçın ilçelerinde yıkılan ve rehabilite edilen istasyonların üretim kapasitesinin 120 megavat olması planlanıyor. Şuşa'da inşaat, restorasyon ve imar çalışmaları yaklaşık

on aydır devam ediyor - her şeyden önce kentsel altyapıyı restore etmek için projeler başlatılmıştır. Kentin elektrik temini, altyapı projeleri arasında özel bir yere sahiptir.

110/35/10 kW trafo merkezi zaten tamamen devreye alınmıştır. Cumhurbaşkanı'nın talimatıyla şehirde bir ısıtma ağının inşasına başlanmıştır. ayaedi kazan dairesi inşa edilmektedir. Çoğu elektrikle çalışacaktır (<https://az.sputniknews.ru/20210921/Karabakhskiy-region-stanet-zonoy-zelenoy-energetiki---spetspredstavitel-prezidenta-427971508.html>).

Fuzuli, Cebrail, Zengilan, Kubadlı, Laçın, Şuşa, Ağdam ve Kelbecer bölgesinde toplam 308 kilometre enerji nakil hattı ve yeni trafo merkezlerinin inşası 110 kilovatlık bir şebeke oluşturacaktır. Aynı zamanda “Khudaferin” ve “Kız Kulesi” hidroelektrik santrallerinin yapımı planlanmaktadır (<http://unec.edu.az/application/uploads/2015/02/UE-2020.pdf>).

Tarım Bakanlığı, kurtarılmış alanlardaki gerçek ekilebilir alanların uydu görüntüleri temelinde haritalanmasını gerçekleştirmiştir. Çok yıllık bitkiler de dahil olmak üzere ürünlere agro-teknik bakım sağlamak için bu arazilerde çalışmalar başlatılmıştır. Karabağ bölgesinde tarımın geliştirilmesi konusunda Cumhurbaşkanı'nın talimatları doğrultusunda başlatılan çalışmalar şimdiden başarı vaat etmektedir. Çiftçilerin tarım makineleri konusundaki ihtiyaçlarının karşılanması için binlerce makine ve mekanizma sağlanmıştır.

2.3. Karabağda yeni girişim finansmanının değerlendirilmesi

Dünya deneyimi, savaş sonrası toparlanma, belirli fonlar ve zaman gerektirir. Bu kaçınılmaz, önemli ve gereklidir. Ülkemizde gerçekleştirilen ekonomik reformlar, yapılan çalışmalar, özellikle girişimciliğin ve iş dünyasının gelişimi, Cumhurbaşkanımızın her zaman ilgi odağı olmuş, gözden kaçmamış ve başarılmıştır. Bu açıdan bakıldığında Karabağ toprakları ve zengin toprakları hem yerli girişimciler, hem yatırımcılar, hem de işadamları ve yabancı yatırımcılar için elverişli ve faydalı olmaktadır.

Karabağda yeniden yapılandırmada devlet bütçesi, SOFAZ, yabancı kredi kuruluşları tarafından sağlanan fonlar, hibeler ve bağışlar, özel yatırımlar ve kanunla

yasaklanmayan diğerk kaynaklar ait olmak üzere burada çeşitli finansman kaynakları kullanılabilir.

Şimdiden, uluslararası kuruluşların, yabancı ülkelerin, büyük ve orta ölçekli işletmelerin temsilcilerinin çatışma sonrası yeniden yapılanmaya katılma konusundaki ilgisi gözükmeğdir (<http://interfax.az/view/820437>).

Ekonomi Bakanlığı Girişimciliği Geliştirme Fonu Başkan Vekili Osman Khaliyev, Azerbaycan'ın kurtarılmış topraklarında girişimciliği finanse etme mekanizmalarının analiz edildiğini ve koordine edildiğini söylemiştir (<https://caliber.az/ru/post/54854/>).

Aynı zamanda bu mekanizmaların benimsenmesi işletmelere ek finansal destek sağlayamaktadır. 2021 yılında genel olarak yumuşak kredi olarak 130,6 milyon manat ihraç edilmiştir. Bu fonlar 287,7 milyon manat değerinde 1.902 projeye yönlendirilmiştir (<https://az.sputniknews.ru/20220131/kak-budut-podderzhivat-predprinimatelstvo-v-karabakhe-438604392.html>).

Ayrıca, Devlet, kurtarılmış topraklarda iş yapmak için vergi teşvikleri, sosyal sigorta yardımları, yatırım teşvik mekanizmalarını iyileştirme, bu alanlarda üretim faaliyetlerinde bulunan girişimciler için gümrük ve vergi teşvikleri oluşturma, ayrıca kamu hizmetleri ve genişleme gibi bir dizi fayda sunmaktadır.

Karabağ, yatırımcıların ilgisini çekebilecek kaynaklara, stratejik varlıklara, verimliliğe ve pazarlara sahiptir. Bölgenin 80 milyonluk İran pazarına ve 83 milyonluk Türkiye pazarına (Nahçıvan üzerinden) girebilmesi ihracata yönelik yatırımlar için caziptir.

Restorasyon çalışmaları Kasım 2020'de başlamıştır ve bugün 2,2 milyar manat bütçe fonunun katılımıyla bir dizi yol, elektrik arzı, mobil iletişim restore edilmekte, demiryolu hatları ve havaalanları inşa edilmektedir.

Ayrıca, bu taahhütlerin çoğu yabancı müteahhitlerin katılımıyla gerçekleştirilmektedir. Bu yönde en aktif olanlar, Kelbecer ve Zengilan bölgelerinde yol altyapısının döşenmesi, hava limanlarının inşası için birçok projede yer alan Türk inşaat şirketleridir. Türk yatırımcılar tarım ve gıda sektörlerinde, turizm ve madencilik sektöründe yatırım projelerini şimdiden açıkladılar

<https://www.aa.com.tr/ru/%d0%bc%d0%b8%d1%80/%d0%bf%d1%80%d0%b5%d0%b4%d0%bf%d1%80%d0%b8%d0%bd%d0%b8%d0%bc%d0%b0%d1%82%d0%b5%d0%bb%d0%b8-%d0%b8%d0%b7-%d1%81%d1%82%d1%80%d0%b0%d0%bd-%d0%be%d0%b8%d1%81-%d0%be%d0%b1%d1%81%d1%83%d0%b4%d0%b8%d0%bb%d0%b8-%d0%b2-%d0%b1%d0%b0%d0%ba%d1%83-%d0%b8%d0%bd%d0%b2%d0%b5%d1%81%d1%82%d0%b8%d1%86%d0%b8%d0%b8-%d0%b2-%d0%ba%d0%b0%d1%80%d0%b0%d0%b1%d0%b0%d1%85/2404577>).

Rus şirketleri de kurtarılan Karabağ'daki projeler için 14 başvuruda bulundu. Esasen, Azerbaycan'da kayıtlı Rus sermayeli 1100'den fazla şirket bulunmaktadır. Diplomatik misyon başkanı, Mihail Boçarnikov, şirketlerin faaliyetlerinin tarım, demiryolları inşaatı, enerji tesisleri alanlarına odaklandığını ve ne kadar başvurunun kabul edileceğinin henüz belli olmadığını bildirmiştir (https://azertag.az/ru/xerber/Rossiiskie_kompanii_podali_14_investicionnyh_zayavok_dlya_realizacii_proektov_v_osvobozhdennom_Karabahe-1987763).

İtalyan şirketleri de bu sektörlere ilgi gösteriyorlar, yılın başından beri Karabağ'ın enerji altyapısının geliştirilmesine katılıyorlar, özellikle Ağdam, Fuzuli, Kelbecer ve Gubadlı'da yapım aşamasında olan dört adet 110 kV trafo merkezi için ekipman sağlamaktadırlar. Yabancı ortakların katılımı, tüm taahhütlerin açık teknik parametreler ve zaman dilimleri ile en şeffaf şekilde uygulanmasını mümkün kılacaktır. Bu hibeler, teknik yardım, risk sermayesi ve uluslararası bağışçı yapılardan imtiyazlı finansman çekmek için önemli bir koşuldur.

Yabancı yatırımcıların katılımı, burada üretilen petrol dışı ürünlerin Türkiye, AB, BDT ülkeleri vb. pazarlara ihracatını kolaylaştırmak da ait olmak şartıyla, Karabağ'daki ticari projelerin geri ödeme sürecini hızlandıracaktır.

Görev alanına uyan her uluslararası örgüt ve her işletme, profiline uygun olarak, kurtarılmış topraklara yatırım yapmaya hazırdır. İsrail örneğini takiben, diaspora yatırım modelinin Azerbaycan'da yaygın olarak kullanılması mümkündür. Çatışma sonrası dönemde, kurtarılmış bölgelerde teknoloji sektörüne dahil olmak risk sermayesi, kitle fonlaması ve kitle yatırımı yoluyla mümkündür.

Başlangıç düzeyinde büyük yatırımlar yapmanın zor olduğu düşünüldüğünde, küçük ve orta ölçekli işletmeler düzeyinde yatırımları çekmek, gelecekte büyük

yatırımları kolaylaştıracaktır (<https://zerkalo.az/investitsii-vazhnaya-sostavlyayushhaya-razvitiya-karabaha/>).

Devlet ve özel sektör işbirliği ile birçok alanda yatırımlar çekilebilir. Altyapı projelerinin devlet ve özel sektör arasındaki ortaklıklar yoluyla hayata geçirilmesi, özel sektörün canlanmasına, verimliliğin artmasına ve devlet bütçesi üzerindeki yükün azalmasına yol açmaktadır (<https://media.az/economy/1067818083/baku-vygodno-privlekat-inostrancev-k-vozhdeniyu-karabaha-caliberaz-obyasnyaet-pochemu/>).

III BÖLÜM. KARABAĞ'DAKİ GİRİŞİMLERE VERİLEN DESTEKLERE YÖNELİK ARAŞTIRMA

Bu bölümde Karabağda yapılan girişim desteklerinin araştırılmasının önemi ve amacı, Karabağ'da girişim türlerinin incelenmesi, Finansal kurumlar tarafından yapılan desteklerin değerlendirilmesi, Sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan desteklerin değerlendirilmesi, Karabağ'da finansal destek araştırmasında elde edilen bulguların yorumu yapılmıştır.

3.1. Karabağda yapılan girişim desteklerinin araştırılmasının önemi ve amacı

3.1.1. Araştırmanın önemi

Devlet bağımsızlığının güçlendirilmesi, ekonomimizin küresel ölçekte gelişmesi için koşullar yaratmıştır. Haydar Aliyev'in “güçlü bir ekonomiye sahip bir devlet birçok şeye muktedirdir” görüşü, milli liderin devlet inşasının bölünmez bir parçası olarak milli ekonomimizin gelişimine her zaman büyük önem verdiğini bir kez daha teyit etmektedir. 2021 devlet bütçesinde şehirlerin ve köylerin restorasyonu ve yeniden inşası ve kurtarılmış bölgelere büyük bir geri dönüşü sağlamak için bu bölgelerde modern altyapının oluşturulması için 2,2 milyar manat tahsis edilmiştir. Son aylarda yapılan çalışmalar ve bütçeden ayrılan fonlar, kurtarılan toprakların yeniden inşası için büyük bir siyasi iradenin olduğunu gösteriyor. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev Şuşa'ya giderken Fuzuli'de Karabağ'ı kısa sürede eski haline getirileceğini belirtmiştir. Tüm bunlar, araştırma konusunun güncelliğini ve önemini göstermektedir.

3.1.2. Araştırmanın amacı

Araştırmanın amacı kurtarılmış bölgelerdeki girişimciliğe yönelik devlet, bankalar, banka dışı kurumlar, vb. tarafından yapılan destekleri ve yatırımları araştırmak, Azerbaycan'ın kurtarılmış topraklarında girişimciliğin yönlerini değerlendirmektir.

3.2. Karabağ'da girişim türlerinin incelenmesi

Çatışma sonrası dönemde çatışmanın verdiği zararın giderilmesi süreci birçok yönün önceliklendirilmesini gerektirmektedir. Çatışmadan sonra bu alanları belirleme ve yeniden inşa etme süreci karmaşık mekanizmalar gerektirir. Karabağ'daki inisiyatif alanları aşağıda sıralanmıştır:

- Güç kaynağı projeleri;
- Ana yol hatlarının yeniden inşası;
- Rehabilitasyon ve konut sağlanması;
- Havaalanının yeniden inşası;
- Eğitim, sağlık ve telekomünikasyon tesisleri;
- Ev, apartman vb.

Bu alanlara yapılacak ilk yatırımlar, gelecekte sosyo-ekonomik toparlanmaya katkı sağlayacaktır. Önemli yol hatlarının rehabilitasyonu, yerleşim alanları ve diğer önemli siteler arasındaki ulaşım bağlantılarını kolaylaştıracaktır. İçme suyu temini, sanitasyon ve sulama sistemlerini restore etme süreci, insanların yaşam standartlarının iyileştirilmesine ve bunun sonucunda ailelerin ekonomik olarak canlanmasına yardımcı olacaktır.

Eğitim, sağlık ve telekomünikasyon tesislerinin koordineli restorasyonu, insanın adaptasyon sürecini hızlandıracaktır. Aynı zamanda küçük ve orta ölçekli işletmelerin istihdamı artırmaya yönelik destekleri doğrudan hanehalkının gelişmesine yol açacaktır. Ayrıca, ekonomik toparlanmaya katkı sağlayacak bankacılık ve turizm sektörlerine özel önem verilmelidir (<https://www.bakupost.az/qarabagda-berpa-isleri-bu-qaydada-aporilacaq-foto>).

İşgalden kurtarılan topraklarda madencilik, metalurji, gıda sanayi, işleme sanayi, turizm ve rekreasyon, yaratıcı sanayi, ilaç, tahılcılık, sebzeçilik, bağcılık, pamukçuluk, meyvecilik, hayvancılık gelişme potansiyeli bulunmaktadır. Bu alanlarda yapılan yatırımlar hem petrol dışı ihracatın ve ithal ikamesinin büyümesi hem de değer zincirlerinin birleşmesi açısından önemlidir. Çatışma sonrası yeniden yapılanma, gıda güvenliği de dahil olmak üzere ekonomik güvenlik açısından da önemli bir rol oynayacaktır. Sanayi parkları ve ilçeleri, tarım ve teknoloji parkları

ve diğ er yatırım teşvik mekanizmaları ait olmakla bu alanlarda yatırımı teşvik etmek için çeşitli mekanizmalar kullanılabilir.

Çatışma sonrası dönemde yeni bölgelere yatırım çekmek oldukça zor bir süreçtir. Çünkü şu anda bu yönlerle ilgili detaylı bir bilgi yok. Bu, bölge hakkında ne kadar fazla bilgi olursa, yatırımcıları o kadar fazla çekebileceği anlamına gelir.

Çatışma sonrası dönemde yatırım yapılacak alanlar detaylı olarak incelenmeli ve adım adım önceliklendirilmelidir. Yeniden yerleşim sürecinde, vatandaşlara birincil yaşam standardı sağlandıktan sonra, her şeyden önce sosyo-ekonomik kalkınma yönlerine dikkat edilmelidir. Ayrıca, uzun vadeli sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma modeli oluşturmak ve sürdürülebilir bir yatırım getirisi elde etmek için stratejik yönler seçmek gerekir.

3.3. Karabağ'da yapılan girişimlerin araştırılmasının kapsamı ve yöntemi

Kurtarılan topraklarda girişimcilik fırsatlarının, yapılan yatırımların değerlendirilmesi, güncel konulardan biridir. Bu araştırma çalışmasının araştırma sürecinde nitel araştırma yöntemi, yazılı dokümanların incelenmesi, literatür taraması yapılmıştır.

3.4. Finansal kurumlar tarafından yapılan desteklerin değerlendirilmesi

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın 4 Ocak 2021 tarihli kararıyla kurulan “Karabağ Canlandırma Fonu”nun manat ve döviz cinsinden detayları açıklandıktan sonra, bir dizi büyük holding ve şirket buraya yatırım yapmaya başlamıştır. Aşağıdaki alt bölümde Karabağa finansal kurumlar tarafından yapılan destekler değerlendirilmiştir.

3.4.1. Bankalar tarafından yapılan desteklerin değerlendirilmesi

Karabağın yeniden inşasına destek veren bankalar aşağıda sıralanmıştır.

- Kapital Bank

Bir çok büyük holding ve şirket gibi, Kapital Bank da Karabağ inşasına belirli bir miktar aktarmıştır. Ülkenin ilk bankası olan Kapital Bank, PASHA Holding'in bir parçasıdır ve Azerbaycan'daki en geniş şube ağına sahip müşterilere hizmet vermektedir. PASHA Grup şirketleri de fona toplam 2 milyon manat bağışlamıştır (<https://www.kapitalbank.az/news/garabagdirchelish>).

Kapital Bank, 140 yıldan çok bir zamandır başarıyla faaliyet göstermektedir. Şu anda Kapital Bank, Azerbaycan'ın en büyük hizmet ağına sahip finans kuruluşudur. Kapital Bank, 3 milyondan fazla bireye ve 22.000'den fazla tüzel kişiye hizmet vermektedir. Aynı zamanda Kapital Bank, devlet tarafından uygulanan bir dizi sosyal programla yakından ilgilenmekte ve reel sektörün gelişmesi için bir takım programlar uygulamaktadır (<https://www.kapitalbank.az/about>).

- PASHA Bank

Ülkenin önde gelen kurumsal finans kuruluşu PASHA Bank, kurtarılan topraklarda yeniden imar ve çevre düzenlemesine katkıda bulunmaktadır. PASHA Grup şirketlerinin girişimiyle, Ekoloji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Karabağ Canlandırma Fonu'nun desteğiyle Zengilan'da 11.000 ağaç dikme kampanyası gerçekleştirilmiştir. PASHA Bank, sosyal sorumluluğu kapsamında projeleri hayata geçirmeye devam etmekte, bu tür projelerin daha geniş ölçekte devam etmesini ummakta ve yakın gelecekte Karabağ'ın yeniden canlanmasına şahit olacağına inanmaktadır. PASHA Group'un Kurumsal Sosyal Sorumluluk stratejisinin bir parçası olarak kurtarılmış alanların rehabilitasyonuna büyük önem vermektedir (<https://marja.az/81010/pasa-bank-azad-olunan-torpaqlarda-tebietin-berpa-layihelerin-kecirilmesi-destek-edir>).

- Rabita Bank

Rabita Bankası da, kurtarılan toprakların restorasyonu ve yeniden inşası, gelişmiş bir bölgeye dönüştürülmesi, yerleşim, düzgün yaşam ve ekonomik faaliyete destek olmak amacıyla Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in kararnamesi ile kurulan Karabağ Canlandırma Fonu'na 100.000 AZN bağışta bulunmuştur.

1993 senesinde çalışmaya başlayan Rabitabank, kısa sürede kapsamını ekonominin çeşitli sektörlerini de kapsayacak şekilde genişletmiş ve evrensel bir

banka haline gelmiştir. Halihazırda Rabitabank'ın müşterileri ticaret, üretim, inşaat, tarım, ulaştırma, iletişim ve diğer alanları temsil eden işletmelerdir. Aynı zamanda banka, bireylere her türlü finansal hizmeti sunmaktadır (<https://rabitabank.com/rabitebankdan-qarabag-dircelis-fonduna-destek>).

- Unibank

Unibank, Karabağ Canlandırma Fonu'na 100.000 manat aktarmıştır. Unibank, desteğinin yanı sıra Fon'a bağışta bulunmak isteyenler için bir platform da sağlamıştır. UBank mobil uygulamasının “devlet ödemeleri” bölümüne girerek hem bireyler hem de girişimciler Karabağ Canlandırma Fonu'na para aktarabiliyor. Unibank, 29 yılı aşkın süredir hayata geçirdiği sayısız Kurumsal Sosyal Sorumluluk projesiyle ülke bankacılık sektöründe her zaman farkını ortaya koymuştur. Karabağ'ın yeniden inşasına katılımın yanı sıra şehit ve gazi ailelerine yönelik sosyal projelerin uygulanması da Banka'nın öncelikleri arasında yer almaktadır. Banka, serbest meslek projesi kapsamında şehit ve gazi aileleri için özel işletmelerin kurulmasına destek vermektedir.

Unibank 1992'den beri faaliyet göstermektedir. Bankanın başkent ve bölgelerde yaygın bir hizmet ağı bulunmaktadır (https://unibank.az/az/news/retail/711/unibank_qarabagh_dirchelish_fonduna_desteyine_gore_sertifikat_alib).

- Yelo Bank

Yelo Bank, Karabağ Canlandırma Fonu ile işbirliği içinde yeni bir “Parlak Zafer” mevduatı sunmuştur. Bu ürünün ana ayırt edici özelliği, müşterinin bu mevduatı açarak hem faiz geliri elde etmesi hem de Karabağ Canlandırma Fonuna bağış yapmasıdır. Böylece yıllık %10,5 oranında sunulan “Parlak Zafer” depozitosunun %10'u müşteri tarafından kazanılmakta ve kalan %0,5'lik kısım ise müşterinin onayı ile fona aktarılmaktadır. “Parlak Zafer” mevduatının amacı, kurtarılmış toprakların restorasyonu ve yeniden inşasını, Karabağ'ı sürdürülebilir bir ekonomi ve güçlü bir bölge haline getirmek için alınan önlemleri desteklemek ve ayrıca Fon'a yapılan bağışların büyümesini teşvik etmektir.

Yelo Bank, halkın ve girişimcilerin bankacılık uygulamalarını güncellemek için yeniliklere açık profesyonel bir ekiple çalışmaktadır (<https://banco.az/az/news/yelo-bank-dan-qarabagin-dircedilmesine-destek-parlaq-zefer-emaneti>).

- Ziraat Bank

Ziraat Bankası Azerbaycan, kurtarılan topraklarda restorasyon, inşaat ve çevre düzenlemesi çalışmaları yapmak üzere 100.000 AZN'yi Karabağ Canlandırma Fonu'na aktarmıştır. Banka, savaş sırasında Karabağ'ın yeniden inşasına katılımının yanı sıra Azerbaycan Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetleri Yardım Fonu'na da bağışta bulunmuştur.

“Ziraat Bank Azerbaycan”, 157 yıllık Türkiye Ziraat Finans Grubuna ait bir banka olarak Azerbaycan Cumhuriyet Merkez Bankası'nın 30.12.2014 tarih ve 255 sayılı lisansı ile faaliyet göstermektedir. Kurumsal ve bireysel bankacılık alanında ürün ve hizmetler sunan Ziraat Bank Azerbaycan, Bakü, Gence ve Sumgayıt'ta toplam 6 şube ile temsil edilmektedir (<https://www.ziraatbank.az/az/-ziraat-bank-az%C9%99rbaycan-in-s%C9%99drin%C9%99-qarabag-dir%C9%99lis-fondu-t%C9%99r%C9%99find%C9%99n-xususi-sertifikat-t%C9%99qdim-edilib>).

- Access Bank

Aynı zaman da AccessBank, Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünün restorasyonunu ve Karabağ'ın canlanmasını desteklemiştir. Savaşın ilk günlerinde AccessBank, Azerbaycan'ın bütünlüğü için yapılan savaşlarda acı çekenlere yardım etmek için 200.000 AZN tahsis etmiştir. Bu fonlar, askeri hastaneler sağlamak ve cephedeki yaralılara ilk yardım sağlamak için ilaç ve tıbbi malzeme satın almak için kullanılmıştır. Fonların bir kısmı ordunun temel ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılmıştır (<https://www.accessbank.az/az/private/news/79115>).

44 günlük savaşın sona ermesinden sonra AccessBank çalışanları, savaşın sonuçlarını ortadan kaldırmak ve Karabağ'ı geri almak için bu yönde çalışmaya devam etmiştir. Büyük Vatanseverlik Savaşı'nın yıldönümünde AccessBank, Karabağ Canlandırma Fonu'na 100.000 manat bağışlamıştır. AccessBank, Karabağ'da ticari faaliyeti yeniden canlandırmak için uzun vadeli işbirliğini ve ülkenin batı bölgelerinde şubeleri bulunan özellikle tarım sektöründe çalışanlar

olmak üzere mikro girişimcilerle aktif olarak işbirliği yapmayı amaçlamaktadır (<https://www.accessbank.az/az/private/news/79115>).

Azərbaycan Mikrofinans Bankası, 29 Ekim 2002'de Bakü'de faaliyete başlamıştır. 8 Eylül 2008 tarihinde Banka, adını AccessBank olarak değiştirmiştir. Banka kısa sürede hızla büyümüş ve büyük atılımlar yapmıştır (<https://www.accessbank.az/az/our-bank/history/>).

- Azər Türk Bank

Azer Türk Bankası'nın Azərbaycan Cumhuriyeti'nin kurtarılmış topraklarında restorasyon, inşaat ve çevre düzenlemesi çalışmaları yapmak üzere Azərbaycan Cumhurbaşkanı'nın kararıyla kurulan Karabağ Canlandırma Fonu'na finansal destek sağlayan ilk bankalardan biri olduğunu belirtmek gerekir. Azer Türk Bankası, Azərbaycan Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetlerini Destekleme Fonu'na ve ülkenin toprak bütünlüğünün korunması ile bağlantılı olarak yaralı ve şehit ailelerinin korunmasına yardımcı olmak amacıyla kurulan YASHAT Vakfi'na da maddi destek sağlamıştır. Kurtarılan topraklarda yürütülen çalışmalara verdiği destekten dolayı Azer Türk Bankası'na Karabağ Diriliş Vakfı tarafından özel sertifika verilmiştir (<https://atb.az/news/atb-qdf-xususi-sertifikat/>).

- Bank of Baku

Bank of Baku, Karabağ'ın canlanmasına destek olmak için 100.000 AZN'yi Karabağ Canlandırma Fonu'na aktarmıştır. Bank of Baku'nun, aynı zamanda, Azərbaycan Ordusunu desteklemek için Silahlı Kuvvetler Yardım Fonuna 100.000 AZN aktardığını belirtmek gerekir (<https://www.bankofbaku.com/az/news/bank-of-baku-qarabag-dircelis-fondu-nun-xususi-sertifikati-ile-telif-olunub/>).

- Turan Bank

TuranBank'ta, sosyal sorumluluk değerlerine sadık kalarak, kurtarılan topraklarda çağdaş yaşamı sağlamak, her alanda inşaat ve rehabilitasyon çalışmalarına destek olmak amacıyla, Karabağ Canlandırma Fonu'na 100.000 AZN aktarmıştır (<https://www.turanbank.az/az/pages/2/14/news/108>).

- Gunay Bank

Günay Bankası, Karabağ bölgesinde her alanda inşaat ve rehabilitasyon çalışmaları yapmak, güvenli yaşam, verimli işletme ve refahın sürdürülebilir büyümesini desteklemek için 100.000 AZN bağışta bulunmuşur (<https://xeber.media/news/16137134/gunay-bank-qarabag-dircelis-fonduna-destek-oldu-mebleg>).

3.4.2. Karabağda girişimcilğe yönelik devlet tarafından yapılan desteklerin değerlendirilmesi

Azerbaycan Devleti Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in 4 Ocak 2021 tarihli Kararnamesi ile kurulan Karabağ Canlandırma Fonu, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kurtarılmış topraklarını restore etmek ve yeniden inşa etmek için alınan önlemlere mali destek sağlamakta ve yatırımları çekmektedir (<https://qdf.gov.az/haqqimizda/melumat/>).

Fon, Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası, Azerbaycan Cumhuriyeti kanunları, Fon Tüzüğü, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının kararnameleleri ve ayrıca Bakanlar Kurulunun karar ve emirleri, Azerbaycan Cumhuriyetinin diğer normatif yasal düzenlemeleri tarafından yönlendirilir. Vakıf, görevlerini yerine getirirken ve haklarını kullanırken, devlet ve yerel özyönetim organları, uluslararası ve sivil toplum kuruluşları ve diğer tüzel kişiler ve bireylerle etkileşim halindedir. Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İlham Aliyev tarafından onaylanan Şart'a göre, Vakıf ulusal ve kamusal öneme sahip faaliyetlerde bulunmaktadır. Fonlar, gerçek ve tüzel kişilerin bağışlarından, bağışlardan ve yasalarca yasaklanmayan diğer kaynaklardan oluşur. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'ne göre Karabağ Canlandırma Vakfı'nın faaliyetlerinin genel yönetimi ve denetimi Teftiş Kurulu tarafından yürütülmektedir. Denetleme Kurulu Başkanı Azerbaycan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanı Mikayil Cabbarov'dur. Fon faaliyetlerinin mevcut yönetimi, başkan ve iki yardımcısı olmak üzere 3 üyeden oluşan Yönetim Kurulu tarafından yürütülmektedir. Fonun kurucusunun yetkileri Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından kullanılmaktadır (<https://qdf.gov.az/haqqimizda/melumat/>).

Azerbaycan'ın 2021 bütçesinde, kurtarılmış toprakların restorasyonu için 2,2 milyar manat düzeyinde fon sağlanmaktadır. Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, 2002 yılının Ocak-Mart döneminde 300 milyon manattan ülkenin kurtarılmış bölgelerinin - Doğu Zengezur ve Karabağ'ın restorasyonu için tahsis etmiştir. Cumhurbaşkanı, diğer kurtarılmış şehirler ve kasabalar için genel planların onaylanmasının yakın gelecekte çözülmesi gerektiğini bildirmiştir. Şuşa, Cebrail, Kelbecer, Zengilan, Kubadlı şehirleri ile Hadrut ve Sugovuşan yerleşimlerinin genel planları bu yıl hazırlanıp onaylanmalıdır. Bundan sonra Doğu Zengezur ve Doğu Zengezur'un yatırım programına eklemeler yapılmalıdır. Devlet başkanı, bu yıl kurtarılan bölgelerin mayınlardan arındırılması için yaklaşık 100 milyon manat (yaklaşık 58 milyon dolar) tahsis edilmesinin planlandığını bildirmiştir.

Bir sıra devlet kurumları ile Karabağ Canlandırma Fonu arasında anlaşmalar imzalanmıştır. Azerbaycan Milli Eğitim Bakanlığı ile Karabağ Canlandırma Vakfı arasında işbirliği çerçevesinde ortak projeler ve tedbirler uygulayarak kurtarılan bölgelerin son derece müreffeh bir bölgeye dönüştürülmesine katkıda bulunmak amacıyla anlaşma imzalanmıştır. Anlaşma, eğitim sisteminin katılımcıları, diğer ilgili kişi ve gruplar arasında işgal sonucu Karabağ bölgesine verilen zarar hakkında bilgi verilmesinin yanı sıra gençlerin projelere katılımını teşvik etmek için ortak projelerin uygulanmasını içeriyor (<https://edu.gov.az/az/announcements/18042-1>).

Aynı zamanda, Kültür Bakanlığı ile Karabağ Canlandırma Vakfı arasında da işbirliğine ilişkin anlaşma imzalanmıştır. İşbirliği Memorandumu'nun amacı, kurtarılmış topraklardaki tarihi ve kültürel anıtları restore etmek, yeniden inşa etmek ve korumak, kurtarılmış topraklarda sürdürülebilir yerleşime, elverişli yaşam koşullarının yaratılmasına, kalkınmaya ve dolayısıyla bu toprakların dönüştürülmesine katkıda bulunmaktır (<https://apa.az/az/medeniyyet-siyaseti/medeniyyet-nazirliyi-ve-qarabag-dircelis-fondu-arasinda-memorandum-imzalanib-696674>).

Ekoloji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Karabağ Canlandırma Vakfı, çevreye verilen zararın ortadan kaldırılması ve kurtarılan topraklarda restorasyon çalışmaları alanında işbirliğine ilişkin bir anlaşma imzalanmıştır.

Azərbaycan Adalat Bəkanlığı, savaşı sırasında cephə bölgələrinin sakinlərinə yardımında bulunmuş, onlarla özəl olaraq ilgilenmişdir. Bəkanlık, YASHAT və Karabağ Canlandırma Fonlarına 4,5 milyondan fazla bağışlamışdır (<https://report.az/hadise/nazir-edliyye-iscileri-yasat-ve-qarabag-dircelis-fondlarina-4-5-milyon-manatdan-cox-ianeler-edib/>).

3.4.3. Banka dışı kurumlar tarafından yapılan desteklerin değerlendirilmesi

Banka Dışı Kredi Kurumları, özel bir anlaşma (lisans) temelinde kredi sağlayan ve Azərbaycan Cumhuriyeti Banka Dışı Kredi Kuruluşları Yasasında öngörülen faaliyetleri yürüten uzmanlaşmış bir kredi kuruluşlarıdır.

Banka dışı kurumlarında bir çoğu, Karabağa belirli yardımlar sağlamışdır. Bu Banka Dışı Kredi Kurumlarından bazıları aşağıda verilmiştir.

- Aqrarkredit

Aqrarkredit Anonim Kredi Kurumu, YASHAT Fonu ve Karabağ Canlandırma Fonu'na kaynak aktarmışdır. Azərbaycan'da uzun süredir tarımsal kredi alanında faaliyet gösteren Aqrarkredit, sosyal sorumluluk ilkelerine bağlı kalarak ülkemizde alınan önlemlere katılarak, kendi tasarrufundaki yukarıda belirtilen fonlara toplam 200.000 manat bağışlamışdır (https://azertag.az/xeber/Aqrarkredit_YASAT_Fonduna_ve_Qarabag_Dirchelis_Fonduna_200_min_manat_iane_edib-1685967).

- EmbaFinans

EmbaFinans personeli, savaş döneminde cephede savaşan ordumuza ev, giyim ve hijyen ürünleri göndermiştir. Ürünlerin EmbaFinans çalışanları tarafından başlatılan bağışlarla elde edilmiştir (<https://banco.az/az/news/embafinans-dan-orduya-destek-davam-edir>).

3.5. Sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan desteklerin değerlendirilmesi

Azərbaycan Sendikalar Konfederasyonu, belirli zaman aralıklarında Karabağ Diriliş Vakfı adına bağışlar yapmaktadır. Azərbaycan Sendikalar Konfederasyonu

Yürütme Komitesi'nin 28 Ocak ve 11 Mart 2021 tarihli kararlarına göre Fon hesabına toplam 600.000 manat aktarılmıştır. Doğu Zangazur ve Karabağ'da çevre düzenleme ve inşaat çalışmalarına verilen desteğin devamı olarak Konfederasyonun Yönetim Kurulu'nun 4 Mart 2022 tarihli kararı ile Fon hesabına 50 bin manat daha aktarılmıştır.

Yeni Azerbaycan Partisi, kurtarılmış topraklarımızda çağdaş yaşamı sağlamak, her alanda kapsamlı inşaat ve rehabilitasyon çalışmaları yapmak, güvenli yaşamı, üretken faaliyetleri ve sürdürülebilirliği desteklemek amacıyla kurulan Karabağ Canlandırma Fonuna 500.000 manat aktarmıştır.

Büyük Vatanseverlik Savaşı sırasında, yaralı ve şehit ailelerine destek olmak amacıyla kurulan Silahlı Kuvvetler Yardımlaşma Fonuna ve YASHAT Vakfı'na bağışta bulunmuş ve 500'den fazla kişiye insani yardımda bulunmuştur. Aynı zamanda, Gence'de Ermenilerin füze saldırıları sonucu evleri yıkılan 13 aileye de bir kere olmak üzere maddi yardımda bulunan YAP, bu terör sonucu anne ve babasını kaybeden çocuklara aylık 300 manat emekli maaşı ödenmesine karar vermiştir.

3.6. Karabağ'da finansal destek araştırmasında elde edilen bulguların yorumu

2021 devlet bütçesinde sermaye harcamaları için ayrılan 2,2 milyar manat fon, kurtarılmış tarihi topraklara dönüşü sağlamak için harcanacaktır. 30 yıldır Ermeni vandallar tarafından konut ve kamu binalarının yıkılması, tüm altyapı tesislerinin, maddi ve kültürel anıtların tahrip edilmesi, yer altı kaynaklarımızın vahşice yağmalanması sonucunda bu bölgelere yeniden can verilmesi ve ekonomik kalkınmanın sağlanması için büyük fonlar gereklidir.

Devlet bütçesinin sınırlı kaynakları göz önüne alındığında, bütçe dışı fonların bu sürece dahil edilmesi Karabağ'a dönüşümüzü hızlandıracaktır. Karabağ'ın yeniden inşa programı, uluslararası finans kuruluşlarının, yerli ve yabancı yatırımcıların ve ticari bankaların bu sürece katılımını gerektirmektedir. Devlet bütçesinin sınırlı kaynakları göz önüne alındığında, bütçe dışı fonların bu sürece dahil edilmesi Karabağ'a dönüşümüzü hızlandıracaktır. Karabağ'ın yeniden inşa

programı, uluslararası finans kuruluşlarının, yerli ve yabancı yatırımcıların ve ticari bankaların bu sürece katılımını gerektirmektedir.

Kurtarılmış bölgelerdeki nüfusun refahını sağlamak için olumlu değişiklikler elde etmek için Azerbaycandaki kuruluşlar elinden geleni yapmaktadır. Fon, Azerbaycan'ın kurtarılmış topraklarının restorasyonu ve yeniden inşası için mali destek sağlayacak ve onları istikrarlı bir ekonomiye sahip müreffeh bir bölgeye dönüştürecek, yatırımları çekecek ve bu alanda devlet ve özel sektör arasında ortaklıklar geliştirecektir. Vakıf desteği ile merkezi bir şekilde yapılan çalışmalar sonucunda topraklarımız tamamen yeniden imar edilmekte, alt yapı oluşturulmakta, modern şehirler, yerleşim yerleri ve köyler inşa edilmektedir.

SONUÇ

Ekonomik faaliyetin yönlerinden biri olan girişimciliğinin esas özelliklerinden biri kardır. Ama her şeyden önce, on binlerce ekonomik varlık, kar amacı gütmeyen, toplumsal sorunları çözmek için yaratılıyor ve faaliyet gösteriyor. Girişimcilik, gerçekten modern sosyal ve ekonomik hayatın yanı sıra yeterlilik gerektiren bağımsız, çok yönlü ve karmaşık bir olgudur. Toplumun modern yaşamında çeşitli işlevleri yerine getirir.

Girişimcilik, mülk, satış, ticaret veya hizmetlerin kullanımından kar elde etmeyi amaçlayan benzersiz bir yönetim türüdür. Girişimcilik için mülk, maddi olmayan duran varlıklar, emek, hem girişimcinin kendisi hem de dışarıdan çekilen emek kullanılır. Harcanan fonların karşılığını alacağı, üretilenin kârla satılacağına garantisizdir. Bununla bağlantılı olarak, mülkün tamamını veya bir kısmını kaybetme riski vardır. Çoğu ülkede, bir iş kurmak için resmi kayıt gereklidir, ancak kriterler ve koşullar önemli ölçüde değişebilir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) ülke ekonomisindeki rolünün güçlendirilmesi, yerel ekonomilere yatırımın iyileştirilmesi, bölgelerde girişimciliğin geliştirilmesi Azerbaycan'da kamu politikasının önemli hedeflerindedir.

Ermenistan'ın Azerbaycan'ı çatışmanın içine çekme girişimleri, Karabağ'da yeni çatışmalara yol açmış ve sonuç olarak, Azerbaycan Ordusu karşı taarruza geçmiş ve çok sayıda yerleşim yeri düşmandan kurtarılmıştır. Cumhurbaşkanı'nın bu konudaki ilkeli tutumu ve atılan adımlar, Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünün tam olarak yeniden sağlanmasına yol açmıştır.

Topraklarımızın kurtuluşunun Azerbaycan'a getireceği bir çok ekonomik avantajlar vardır. Topraklarımızın düşmandan kurtarılması Azerbaycan'ın ekonomik kalkınması için oldukça vacip bir unsurdur. İşgal altındaki toprakların kurtarılmasındaki en önemli faktör Azerbaycan'da yabancı yatırımın keskin artışıdır.

Savaş faktörünün uzun vadeli yatırımlar üzerinde büyük etkisinin olduğu bir gerçektir. Şimdiye kadar bu faktör Azerbaycan bölgelerinin kalkınmasını engellemiştir. Ancak barışın sağlanması yabancı yatırımcılar için bu tür riskleri

ortadan kaldırmaktadır. Böylece, Azerbaycan dünyanın her yerindeki yabancı yatırımcıların ilgisini çekmektedir.

Karabağda yeni girişim imkanlarının yaratılmasıyla, iş gücüne ihtiyaç olmaktadır. İnşaat sektöründe özel bir canlanma yaşanmakta ve bu sektörün Azerbaycan ekonomisinin lokomotifi olması beklenmektedir. İlk 5-10 yıl boyunca bu bölgelerde uluslararası fonlar ve Birleşmiş Milletler'in katılımıyla büyük ölçekli yatırımlar ve sabit kıymet yatırımı faaliyetleri olacaktır.

Karabağ'ın ekonomiye kazandırılması, Azerbaycan'a petrolden çok önemli getiriler sağlayabilir. Bunun sebebi, bu bölgenin sürdürülebilir kalkınma bölgesi olmasıdır. Yapılacak yatırımlar, hem petrol dışı ihracatta hem de ithal ikamesinde büyüme açısından ülke için önemli olacaktır. Sanayi parkları ve mahalleleri, tarım ve teknoparklar ve diğer yatırım teşvik araçları ait olmak üzere burada yatırımı teşvik etmek için çeşitli mekanizmalar kullanılabilir.

Uluslararası deneyim, uluslararası kuruluşlar, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, sivil toplum vb. Bu tür kuruluşlar, bölgelerin çatışma sonrası yeniden inşasında paydaşlar olarak hareket etmektedir. Bu anlamda, yabancı bağışçıları da ekonomik toparlanma sürecine dahil etmek mümkündür.

Birçok uluslararası finans kuruluşunun çatışma sonrası toparlanma dönemi ile ilgili programları vardır. Bu finans kurumları destek paketlerinin her birin kendi alanlarını kapsamaktadır. Karabağ'ın yeniden inşa süreci de çok yönlü olduğu için çeşitli kurumların mali desteğini takdirle karşılamak mümkün olabilir. Örneğin, Uluslararası Para Fonu, daha fazla çatışma sonrası ülkede ekonomik büyümeyi teşvik etmek ve yoksullukla mücadele etmek için programlar uygularken, Dünya Bankası daha çok altyapı projelerine ve eğitim ve sağlığın rehabilitasyonuna odaklanmaktadır. Avrupa Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası, ulaşım, bankacılık sektörü ve küçük işletmelere daha fazla mali destek sağlıyor. Asya Kalkınma Bankası, yerinden edilmiş kişiler, çatışma sonrası bölgelerdeki sağlık sorunları ve yoksullukla mücadele programları için önemli bir finansman kaynağı olabilir.

Sonuç olarak, Kurtarılmış bölgelerin yeniden inşası programı, bu süreci ancak devletin ekonomik kaynakları pahasına edilmesi bu süreyi uzatabilir. Bu nedenle kurtarılan topraklara yeniden hayat verilmesi sürecinde devlet-devlet, devlet-özel, devlet-vatandaş ve devlet-bağışçı işbirliği gereklidir.

KAYNAKÇA

Azərbaycan dilində

1. Aşirov S.V. (2018), “Sahibkarlıq fəaliyyətinin xarici iqtisadi əlaqələrdə yeri və rolu”, Bakı, Qanun, 6 səh.
2. Qasimov F.M., Ismayilov I.H. (2008), “Sahibkarlığın əsasları”, Bakı, Elm, 145 s.
3. Nıftullayev V.M. (2002), “Sahibkarlığın əsasları”, Bakı, Zaman nəşriyyatı, 615 səh.
4. Yaroçkın V.İ., Buzanova Y.V. (2008), “Biznesin və sahibkarlığın əsasları”, Bakı, Elm, 174 səh.

Türk dilində

1. Yalçıntaş M. (2010), Çağımızda Girişimcilik, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi 5, 145 s.
2. Özdemir S., Süleyman, Ersöz H.Y., Sarıoğlu H.İ. (2006), “İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ’lerin Desteklenmesi”, İstanbul yayınları, 201 s.

Rus dilində

1. Блинов А.О., Шапкин И.Н. (2010), “Малое предпринимательство”, 546 стр.
2. Власов В.С. (2010), “Проблемы развития малого предпринимательства в России”, Академия менеджмента и рынка, 430 стр.
3. Захаренко Т. Малый бизнес, “Консультант предпринимателя”, 2013, н.11, 34 стр.
4. Лебедева С.Н. (2005), “Экономика торгового предприятия”: учеб. пособие. 4 -е изд., испр. Мн., Новое знание, 240 стр.
5. Петрович Н.К. (2012), “Основы Малого И Среднего Предпринимательства”, Москва, 446 стр
6. Пилчер Т. “Госрегулирование предпринимательской деятельности”, Европейское качество, 2013, Н.7, 57 стр.
7. Рзаева С., Рамазанов М. (2013), “Экономика”, Баку, 546 стр.

İnternet kaynakları

1. Ağdam Sənaye Parkında meşə zolağı yaradılır, <https://scip.az/az/post/2559> , Erişim tarihi (22.02.2022)
2. <http://interfax.az/view/864454> Erişim tarihi (19.04.2022)
3. <http://unec.edu.az/application/uploads/2015/02/UE-2020.pdf> ,Unec Ekspert, Qarabağ Azərbaycanıdır, Mart 2021, Erişim tarihi (03.02.2022).
4. <http://http://www.yurplus.ru/vidi.htm/> Erişim tarihi (04.12.2021).
5. <https://apa.az/az/medeniyyet-siyaseti/medeniyyet-nazirliyi-ve-qarabag-dircelis-fondu-arasinda-memorandum-imzalanib-696674> Erişim tarihi (19.04.2022)
6. <https://atb.az/news/atb-qdf-xususi-sertifikat/> Erişim tarihi (19.04.2022)
7. https://azertag.az/xeber/Aqrarkredit_YASAT_Fonduna_ve_Qarabag_Dirchelis_Fonduna_200_min_manat_iane_edib-1685967 Erişim tarihi (19.04.2022)
8. <https://mail.banco.az/az/news/embafinans-dan-ordu-destek-davam-edir> Erişim tarihi (19.04.2022)
9. <https://banco.az/az/news/yelo-bank-dan-qarabagin-dircedilmesine-destek-parlaq-zefer-emaneti> Erişim tarihi (19.04.2022)
10. <https://edu.gov.az/az/announcements/18042-1> Erişim tarihi (19.04.2022)
11. <https://marja.az/81010/pasa-bank-azad-olunan-torpaqlarda-tebietin-berpa-layihelerin-kecirilmesi-destek-edir> Erişim tarihi (19.04.2022)
12. <https://moodle.kstu.ru/mod/book/tool/print/index.php?id=12659> Erişim tarihi (04.12.2021).
13. <https://qdf.gov.az/haqqimizda/melumat/> Erişim tarihi (19.04.2022)
14. <https://rabitabank.com/rabitebankdan-qarabag-dircelis-fonduna-destek> Erişim tarihi (19.04.2022)
15. <https://report.az/hadise/nazir-edliyye-iscileri-yasat-ve-qarabag-dircelis-fondlarına-4-5-milyon-manatdan-cox-ianeler-edib/> Erişim tarihi (19.04.2022)
16. https://unibank.az/az/news/retail/711/unibank_qarabagh_dirchelish_fonduna_desteyine_gore_sertifikat_alib Erişim tarihi (19.04.2022)
17. <https://www.accessbank.az/az/our-bank/history/> Erişim tarihi (19.04.2022)

18. <https://www.accessbank.az/az/private/news/79115> Erişim tarihi (19.04.2022)
19. <https://www.bakupost.az/qarabagda-berpa-isleri-bu-qaydada-aparilacaq-foto> Erişim tarihi (19.04.2022)
20. <https://www.bankofbaku.com/az/news/bank-of-baku-qarabag-dircelis-fondu-nun-xususi-sertifikati-ile-telif-olunub/> Erişim tarihi (19.04.2022)
21. <https://www.kapitalbank.az/about> Erişim tarihi (19.04.2022)
22. <https://www.kapitalbank.az/news/garabagdirchelish> Erişim tarihi (19.04.2022)
23. <https://www.turanbank.az/az/pages/2/14/news/108> Erişim tarihi (19.04.2022)
24. <https://ziraatbank.az/az/-ziraat-bank-az%C9%99rbaycan-in-s%C9%99drin%C9%99-qarabag-dirc%C9%99lis-fondu-t%C9%99r%C9%99find%C9%99n-xususi-sertifikat-t%C9%99qdim-edilib> Erişim tarihi (19.04.2022)
25. Qarabağın Azərbaycan iqtisadiyyatına qazandıracağı 6 ÜSTÜNLÜK, <https://banco.az/az/news/qarabagin-azerbaycan-iqtisadiyyatına-qazandiracagi-6-ustunluk> , Erişim tarihi (22.02.2022).
26. Агдамский индустриальный парк – катализатор промышленного производства в Карабахе, <https://az.sputniknews.ru/20210919/Agdamskiy-industrialnyy-park--katalizator-promyshlennogo-proizvodstva-v-Karabakhe-427957549.html> Erişim tarihi (22.02.2022)
27. Баку выгодно привлекать иностранцев к возрождению Карабаха, <https://media.az/economy/1067818083/baku-vygodno-privlekat-inostrancev-k-vozhrozhdeniyu-karabaha-caliberaz-obyasnyaet-pochemu/> Erişim tarihi (03.02.2022).
28. 2021 yılında, Girişimcilik Geliştirme Fonu, toplam değeri 287,7 milyon manat olan 1902 projeye yönlendirilen 130,6 milyon manat kredi verdi, <https://az.sputniknews.ru/20220131/kak-budut-podderzhivat-predprinimatelstvo-v-karabakhe-438604392.html> Erişim tarihi (03.02.2022).

29. Вусал Гасымлы: Карабах будет новым драйвером экономического роста в Азербайджане, <http://interfax.az/view/820437> Erişim tarihi (03.02.2022).

30. Инвестиции - важная составляющая развития Карабаха, <https://zerkalo.az/investitsii-vazhnaya-sostavlyayushhaya-razvitiya-karabaha/> Erişim tarihi (03.02.2022).

31. Карабахский регион станет зоной “зеленой энергетики” - спецпредставитель президента, <https://az.sputniknews.ru/20210921/Karabakhskiy-region-stanet-zonoy-zelenoy-energetiki---spetspredstavitel-prezidenta-427971508.html> Erişim tarihi (22.02.2022).

32. Кто готов вести бизнес в освобожденном Карабахе, <https://az.sputniknews.ru/20220104/kto-gotov-vesti-biznes-v-osvobozhdennom-karabakhe-437824904.html> Erişim tarihi (03.02.2022).

33. Куда инвестировать в Карабахе - какие отрасли региона привлекут зарубежный бизнес, <https://az.sputniknews.ru/20211012/kuda-investirovat-v-karabakhe--kakie-otrasli-regiona-privlekuut-zarubezhnyy-biznes-434114848.html> Erişim tarihi (03.02.2022).

34. Yaklaşık 950 girişimci, Karabağ ve Doğu Zengezur'daki kurtarılmış topraklarda iş kurmak için başvurdu, <http://interfax.az/view/856449> Erişim tarihi (03.02.2022).

35. İİT ülkelerinden girişimciler Bakü'de Karabağ'daki yatırımları görüştüler, Bakü, Karabağ'ın restorasyonu konusunda dost ülkelere girişimcilerin desteğini umuyor - Ekonomi Bakanlığı başkanı, <https://www.aa.com.tr/ru/%D0%BC%D0%B8%D1%80/%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B8-%D0%B8%D0%B7-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD-%D0%BE%D0%B8%D1%8185/2404577> Erişim tarihi (03.02.2022).

36. Промышленный потенциал Карабаха и Восточного Зангезура, <https://report.az/ru/analitika/promyshlennyy-potencial-karabaha-i-vostochnogo-zangezura/> Erişim tarihi (03.02.2022).

37. Разрабатываются механизмы финансирования предпринимательства в Карабахе, <https://caliber.az/ru/post/54854> Erişim tarihi (03.02.2022).

38. Российские компании подали 14 инвестиционных заявок для реализации проектов в освобожденном Карабахе, [https://azertag.az/ru/xeber/Rossiiskie kompanii podali 14 nvesticionnyh zayavok dlya realizacii proektov v osvobozhdennom Karabahe-1987763](https://azertag.az/ru/xeber/Rossiiskie_kompanii_podali_14_investicionnyh_zayavok_dlya_realizacii_proektov_v_osvobozhdennom_Karabahe-1987763) Erişim tarihi (22.02.2022).

39. Сколько женщин смогут заниматься бизнесом в Карабахе? <https://az.sputniknews.ru/20220126/skolko-zhenschin-smogut-zanimatsya-biznesom-v-karabakhe-438479921.html> Erişim tarihi (03.02.2022).

40. Территория помыслов: какое будущее Азербайджан задумал для Карабаха, <https://iz.ru/1124945/nataliia-portiakova/territoriia-pomyslov-kakoe-budushchee-azerbaidzhan-zadumal-dlia-karabakha> Erişim tarihi (03.02.2022).

Tabloların Listesi

Tablo 1. KOBİ'lerin temel makroekonomik göstergeleri (2006-2020).....	26
--	----

Resimlerin listesi

Resim 1. Ağdam bölgesi.....	34
Resim 2. Ağdam Sanayi Parkı.....	36
Resim 3. Fuzuli havalimanı.....	42

Grafiklerin listesi

Grafik 1. Aktif ticari kuruluşların sayı yapısı KOBİlerin dağılımı.....	25
Grafik 2. Ticari kuruluşlar tarafından oluşturulan ekonomik faaliyet türlerine göre KOBİ'lerin dağılımı.....	25
Grafik 3. Ekonomik faaliyet türüne göre KOBİ'lere göre ülke ekonomisine yapılan yatırımlar, yüzde olarak.....	26